

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
BASEL II IN CAD 3: VLOGA REGULATORNEGA
NADZORA

Ljubljana, maj 2007

ANJA LUKMAN

IZJAVA

Študentka Anja Lukman izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Boštjana Jazbeca in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 11. junij 2007

Anja Lukman

KAZALO

KAZALO	2
1. UVOD	1
2. VZROKI IN NAMEN NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA	5
3. PREDSTAVITEV NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA: ZASNOVA IN VSEBINA	7
3.1. PRVI STEBER: MINIMALNE KAPITALSKE ZAHTEVE	7
3.1.1. <i>DEFINICIJA KAPITALA</i>	8
3.1.2. <i>KREDITNO TVEGANJE</i>	9
3.1.3. <i>OPERATIVNO TVEGANJE</i>	15
3.1.4. <i>TRŽNA TVEGANJA</i>	16
3.2. DRUGI STEBER: REGULATORNI NADZOR	17
3.2.1. <i>VLOGA REGULATORNEGA NADZORA V DRUGEM STEBRU</i>	18
3.2.2. <i>PROCES NADZORA (SUPERVISORY REVIEW PROCESS)</i>	20
3.3. TRETJI STEBER: TRŽNA DISCIPLINA	23
3.4. BASEL II IN CAD 3 (PODOBNOSTI IN RAZLIKE)	25
4. REGULATORNI NADZOR V BASLU II; VPRAŠANJE POSLOVANJA IN NADZORA MEDNARODNO AKTIVNIH BANK (CROSS-BORDER ISSUES)	28
4.1. NAČELO NADZORA DOMAČE DRŽAVE	29
4.2. NAČELA UVAJANJA NOVE REGULATIVE NA PODROČJU NADZORA BANČNEGA POSLOVANJA PRI MEDNARODNO AKTIVNIH BANKAH	32
4.3. IZMENJAVA INFORMACIJ	34
4.4. PROCES IZVAJANJA NADZORA BANČNEGA POSLOVANJA PRI MEDNARODNO AKTIVNIH BANKAH (BANČNIH SKUPINAH).....	35
5. UČINKI BASELSKEGA SPORAZUMA	39
5.1. KVANTITATIVNE ŠTUDIJE UČINKOV	39
5.2. UČINKI V EU	40
5.3. UČINEK PROCIKLIČNOSTI	40
6. SKLEP	43
LITERATURA	46
VIRI	48

1. UVOD

Hitremu razvoju finančnih trgov navkljub, banke ostajajo pomembni finančni posredniki med deficitarnimi in suficitarnimi gospodarskimi celicami. Na eni strani zbirajo prihranke (depozite) svojih komitentov, ki se kažejo kot obveznosti v bilanci stanja, na drugi pa te prihranke nalagajo dalje, v obliki posojil in naložb, ki sestavljajo aktivno stran bilance. Ker imajo obveznosti in naložbe običajno različne značilnosti in ročnost in so pogosto denominirane v različnih valutah, je banka seveda izpostavljena tveganju, da obveznosti ne bo mogla poravnati ob njihovi zapadlosti (likvidnostne težave) ali pa da bo njen zaslužek, ki v grobem predstavlja razliko med aktivno in pasivno obrestno mero¹, znatno manjši od pričakovanega, ali pa bo prišlo celo do izgub, zaradi neugodnega gibanja obrestnih mer, tečajev tujih valut in drugih tržnih tečajev, npr. obveznic, delnic, blaga ali izvedenih finančnih instrumentov. Tveganje je še večje, če upoštevamo, da je banka dolžna v vsakem trenutku in brezpogojno poplačati svoje obveznosti do komitentov, na drugi strani pa se lahko zgodi, da iz različnih razlogov ne doseže poplačila svojih terjatev z naslova obresti in glavnice². Za takšne primere pa je ključnega pomena, da ima banka dovolj kapitalskega zaledja, da svoje izgube krije iz kapitala.

Zavedati se moramo, da so banke institucije, ki ne morejo obstajati in poslovati brez brezpogojnega zaupanja komitentov v njihovo poslovanje in finančno stabilnost. Pasivno stran bilance stanja banke namreč v veliki meri sestavljajo tako imenovani depoziti (vloge) na vpogled, kar pomeni, da jih je banka dolžna v vsakem trenutku poplačati oz. izplačati na komitentovo zahtevo. Druge oblike obveznosti so še vezani depoziti, običajno z ročnostjo od nekaj tednov do nekaj let, potrdila o vlogah, blagajniški zapisi in podobno. Na drugi strani bilance stanja so sredstva, ki so banki poplačana ob njihovem dospelju (npr. bančna posojila), oziroma jih lahko banka proda na trgu (finančni instrumenti in izvedeni finančni instrumenti). Če bi se torej zgodilo, da banka komitentom v določenem trenutku ne bi bila sposobna poplačati svoje obveznosti, npr. zaradi večjih izgub z naslova neizterljivih terjatev, bi to močno omajalo zaupanje vseh komitentov v varnost njihovih prihrankov, zato bi se jih ti odločili obdržati pri sebi ali prestaviti v drugo (varnejšo) obliko naložbe. Hkrati bi omenjeno dejstvo ustavilo pritok novih depozitov in podražilo tudi ostale vire sredstev, kar bi lahko pripeljalo tudi do stečaja banke. Kar je še pomembneje, vsaka banka je tako integrirana v celoten bančni sistem, da lahko omajano zaupanje v eno banko, zamaje trdnost celotnega bančnega sistema države, kar bi pomenilo velik udarec za gospodarstvo, posebej v tistih državah, kjer so banke še vedno najpomembnejši finančni posredniki in v tistih državah, katerih gospodarstvo sloni na dejavnosti malih in srednje velikih podjetij, katerih najpomembnejši in nemalokrat edini vir finančnih sredstev predstavljajo ravno bančna posojila.

¹ Gre za razliko med obrestno mero, ki jo banka zaračunava za svoja posojila oz. dobi od svojih naložb in tisto, ki jo plača svojim komitentom.

² Natančnejšo predstavitev posameznih tveganj, kot jih klasificira Banka Slovenije, podajam v Prilogi A1- Pregled tveganj.

Tako je bil že prvi Baselski sporazum iz leta 1988 zasnovan z namenom prisiliti banke v varnejše poslovanje, kar pomeni nalaganje sredstev v varne, četudi manj donosne oblike naložb. Banka lahko namreč za bolj tvegane naložbe (posojila, tvegani finančni instrumenti) zaračunava višje obrestne mere, ki vsebujejo premije za tveganje, kar pomeni znatno večjo dobičkonosnost teh naložb, hkrati pa take naložbe z vidika prej omenjene potrebe po zaupanju v varnost bančnega poslovanja niso primerne za množično udeležbo v bančnem portfelju. Da bi torej zagotovili zadostno kapitalsko zaledje v bankah in jih s tem hkrati prisilili tudi v varnejše poslovanje (kapital je namreč zelo draga oblika financiranja), so v prvem kapitalskem sporazumu že postavili kapitalske zahteve za zajezitev najpomembnejših bančnih tveganj. Z njim so utemeljili nekaj relativno preprostih metod, s katerimi so izračunali potrebno višino kapitala za kritje tveganj, ki se jim banka izpostavlja. Izračun je temeljil na pregledu aktivnih bilančnih postavk, ki so jih glede na njihovo tveganost obtežili z ustrežno utežjo, ki je pomenila odstotek od izpostavljenosti iz posamezne postavke in s tem tudi ustrežno višino kapitala, ki naj bi jo banka zagotovila za posamezno bilančno postavko.

Ob tem pa se je potrebno zavedati, da kakor lahko premalo kapitala ogrozi banko, jo lahko ogrozijo tudi previsoke kapitalske zahteve, saj je kot že omenjeno kapital drag vir financiranja, zapleteno in težavno je njegovo pridobivanje, hkrati pa financiranje s kapitalom vpliva tudi na spreminjanje lastniške strukture. Tako lahko previsoke kapitalske zahteve znatno omejijo obseg bančnega poslovanja, zmanjšajo dobičke bank in kot že rečeno omejijo možnosti financiranja tistim gospodarskim subjektom, ki nimajo možnosti drugačnega financiranja, ali pa imajo morda dobre, toda tvegane poslovne ideje, torej imajo lahko negativne posledice tudi za celotno gospodarstvo.

Ključna pomanjkljivost prvotnega Baselskega sporazuma je bila ravno ta, da je s posplošitvami kapitalskih zahtev pripeljal do previsokih zahtev za nekatere banke, pri drugih pa premajhnih glede na specifičnost njihovega poslovanja. Hkrati pa so se skozi leta pojavili mnogi novi finančni instrumenti, nove oblike naložb, ki jih prvotni sporazum ne obravnava, kakor tudi ne nekaterih tveganj. Basel I se namreč osredotoča na kapitalske zahteve za tista tveganja, ki jih je mogoče kvantitativno ovrednotiti in nato s kvantitativnimi postopki tudi določiti (izračunati) potrebno raven kapitala. Ostala tveganja so bila upoštevana zgolj približno kot nekakšen pavšalni dodatek k izračunani kapitalski zahtevi, pri čemer pa je pomen teh tveganj vsekakor nezanemarljiv in je do danes še skokovito narasel zaradi razvoja informacijske tehnologije in podobno.

Poudariti je potrebno tudi dejstvo, da so banke medtem odkrile mnoge načine, kako se izogniti prevelikemu regulatornemu kapitalu (ob povečanih ali nezmanjšanih potrebah po ekonomskem kapitalu), hkrati pa razvile tudi mnoge načine zmanjševanja kreditnega tveganja, s katerimi so zmanjšale potrebo po ekonomskem kapitalu, ne pa tudi po regulatornem, kar je seveda močno zmanjšalo učinke stare kapitalske regulative in njen pomen.

Omenjene novitete so tako rezultirale v prenizkem ali pa previsokem regulatornem kapitalu. Kvantitativnim pravilom je torej manjkala kvalitativna komponenta, ki bi zagotavljala pravilno

izvajanje pravil in skrbela za to, da regulativa vseskozi izpolnjuje svoje bistvo in namen, zaradi katerega je bila zasnovana.

Zgoraj naštetu se je v zadnjih letih odrazilo kot vedno močnejša potreba po novi, ustrežnejši kapitalski regulativi, ki bi raven regulatornega kapitala približala potrebnemu ekonomskemu kapitalu. V poglavju 'Vzroki in namen novega kapitalskega sporazuma' so pomanjkljivosti starega sporazuma in potrebe po novem natančneje pojasnjene.

V poglavju 'Predstavitev novega kapitalskega sporazuma', je predstavljena vsebina in zasnova novega kapitalskega sporazuma, hkrati pa ključne razlike med Baselskimi standardi in evropsko regulativo.

Novi kapitalski sporazum je zasnovan kot tristebni sistem. Ideja prvega stebra je zelo podobna staremu kapitalskemu sporazumu, saj gre za kvantitativno vrednotenje kreditnega in tržnih tveganj (dodano je še operativno tveganje) in na tej osnovi za izračunavanje potrebnega kapitalskega zaledja. Pri tem pa prenovljeni prvi steber novega kapitalskega sporazuma rešuje problematiko nenatančnega ocenjevanja bančne izpostavljenosti tveganju in s tem nenatančnega izračunavanja kapitalskih zahtev. Rešitev ponuja v obliki treh pristopov k izračunavanju potrebnega kapitala za kreditno tveganje, ki jih banke izberejo glede na kompleksnost in obseg svojega poslovanja ter veščine in znanja med svojimi kadri.

Manjkajočo kvalitativno komponento starega kapitalskega sporazuma (Basel I iz leta 1988) predstavlja drugi steber Basla II-regulativni nadzor. Iz bančnega poslovanja namreč izhajajo tudi tveganja, ki jih je težko kvantificirati, niso pa nič manj pomembna z vidika zagotavljanja varnosti bančnega poslovanja. Gre za likvidnostno tveganje, tveganje koncentracije, strateško tveganje, tveganje ugleda, pravno tveganje ter obrestno tveganje.³ Bistvo drugega stebra je torej zagotoviti ustrezno kvalitativno obravnavo teh tveganj in s tem obseg potrebnega kapitala, ki izhaja iz teh tveganj.

Hkrati je regulativni nadzor zelo pomemben tudi z vidika pravilnega izvajanja pravil iz prvega stebra in ustrezne izbire postopkov ali pristopov v okviru prvega stebra. Tako bo bančni nadzornik presodil, ali banka izpolnjuje pogoje, torej ali je glede na obseg, način in kompleksnost svojega poslovanja izbrala pravilne pristope k ocenjevanju tveganj in ali so njeni postopki za ocenjevanje tveganj in potrebne ravni kapitala ustrezni in ali se izvajajo pravilno.

V zvezi z drugim stebrom pa se porajajo mnoga vprašanja, kot npr: kako zagotoviti enakovredne konkurenčne pogoje bankam v različnih državah glede na vrsto diskrecijskih pravic nacionalnih nadzornikov in različnih nadzornih praks nacionalnih nadzornikov? Vprašanje je še posebej pomembno za mednarodno aktivne banke, ki imajo podružnice v drugih državah oziroma so večinske lastnice tujih bank, matične družbe. Vprašanje, ki se ob tem poraja je, kdo nadzira banko, ki je sicer samostojna pravna oseba, je pa v večinski lasti neke tuje banke in je torej

³ Obrestno tveganje je v svojem bistvu tržno tveganje, vendar se obravnava ločeno, v okviru drugega stebra, zaradi raznolikosti med bankami glede procesov spremljanja, merjenja, upravljanja in same narave obrestnega tveganja.

močno integrirana v bančno skupino? Kakšna je torej delitev pristojnosti in odgovornosti med nadzornikom v državi, kjer je sedež matične družbe in nacionalnim nadzornikom v državi, kjer posluje podrejena družba? Kako se odgovor spremeni, če je banka le podružnica tuje banke in kot taka ni samostojna pravna oseba? Vprašanja se še dodatno zapletejo ob upoštevanju dejstva, da bančna skupina posluje na območju, kjer veljajo jurisdikcije različnih držav .

V okviru problematike nadzora, ki sem jo v svojem diplomskem delu vzela pod drobnogled, poskušam odgovarjati na postavljena vprašanja, osredotočila pa sem se predvsem na evropsko regulativo, torej kako je vprašanje regulativnega nadzora bančnega poslovanja rešeno na evropskem ekonomskem območju⁴, z Direktivo o kapitalski ustreznosti (CRD oz. CAD3) oz. s priporočili Komiteja evropskih bančnih nadzornikov za izvajanje bančnega nadzora, zato je poglavje 'Regulatorni nadzor v Baslu II' v celoti posvečeno regulatornemu nadzoru mednarodno aktivnih bank, ki poslujejo preko meja in sodelovanju nadzornih inštitucij z bankami in med seboj. Predstavljene so ključne komponente nadzora, pristojnosti in odgovornosti nadzornikov ter predlog postopka nadzora bančne skupine, ki posluje v različnih državah, temelječ na medsebojnem sodelovanju nadzornikov.

Nove kapitalske standarde zaokrožuje tretji steber, znotraj katerega so predpisana in priporočena določena javna razkritja informacij s strani bank, kar predstavlja osnovo za spodbujanje bank k dobri poslovni praksi s strani aktivnih tržnih udeležencev, hkrati pa transparentnost poslovanja bank zmanjšuje spodbude za moralni hazard.⁵

Razvoj nove kapitalske regulative pa je potekal v dveh smereh. Na strani se je ta razvila v obliki novega kapitalskega sporazuma, imenovanega Basel II ali tudi Baselski standardi, ki so dejansko oblikovani kot standardi, oz. priporočila ali smernice za bančno poslovanje in njegov nadzor. Hkrati je tudi v Evropski uniji potekala prenova kapitalske regulative, katere rezultat je Direktiva o kapitalski ustreznosti, v dokumentih pogosto omenjana kot CRD (Capital Requirements Directive) ali pa CAD3 (Capital Adequacy Directive), ki pa za razliko od Basla II, ki je dejansko le mednarodni standard, predstavlja pravno zavezujoča pravila, je torej pravni akt. Vzporedni razvoj posebne evropske zakonodaje na tem področju je posledica nekaterih evropskih posebnosti, predvsem pa težnje po razvoju enotnega evropskega trga.

Delo zaključujem s predstavitvijo doslej znanih ali predvidenih učinkov Baselskega sporazuma in predstavitvijo problema procikličnosti kot možne negativne posledice novih kapitalskih pravil. Podajam tudi svoje zaključke.

⁴ Evropsko ekonomsko območje (EEA) zajema sedemindvajset držav EU skupaj z Norveško, Islandijo in Liechtensteinom.

⁵ Pojem je pojasnjen v 3. poglavju, točka 3.3, str. 24.

2. VZROKI IN NAMEN NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA

Osnovni namen novega kapitalskega sporazuma je približati raven regulatornega kapitala potrebnemu ekonomskemu kapitalu.

Zahtevani (regulatorni) kapital, izračunan po metodi iz starega kapitalskega sporazuma, danes namreč pogosto ne ustreza več resničnemu ekonomskemu tveganju, ki mu je posamezna banka izpostavljena. Stara metoda ugotavljanja potrebnega kapitala za kritje tveganj namreč temelji na sistemu tehtanja, pri čemer naložbe bank glede na njihovo tveganost obtežimo z različnimi (vnaprej predpisanimi) utežmi in tako izračunamo tehtano tvegano aktivo, regulatorni (potrebni, zahtevani) kapital pa nato znaša 8% tehtane tvegane aktive.⁶ Ta metoda za ocenjevanje tveganosti poslovanja banke pa je precej groba, ne zagotavlja zadostne diferenciacije dolžnikov (omejeno in premajhno število uteži), je enotna za vse banke ne glede na obseg in vrsto njihovih poslov, ne upošteva različnih novih tehnik za zmanjševanje in prenos kreditnega tveganja. Torej v splošnem, ne sledi razvoju finančnih trgov. To se odraža v togih in marsikdaj previsokih kapitalskih zahtevah, ki so zato v bankah z zelo kompleksnim poslovanjem in učinkovitim sistemom upravljanja s tveganji le slab približek dejanskega potrebnega (ekonomskega) kapitala, ki ustreza tveganosti poslovanja banke. To dejstvo je neizogibno vodilo k razvoju mnogih načinov za kapitalsko arbitražo, to pa je proces, v katerem banka zmanjša svojo regulatorno kapitalsko zahtevo, ne da bi se pri tem zmanjšala tveganost njenega poslovanja. To so omogočile različne tržne inovacije. Tipično možnost za izvajanje kapitalске arbitraže omogoča proces listinjenja.⁷

Očitno torej neustrezna obravnava načinov za zmanjševanje kreditnega tveganja spodbuja kapitalsko arbitražo in s tem poslabšanje kvalitete aktive bank ob manjših kapitalskih zahtevah. Poleg tega pa ima tudi širše, sistemske implikacije. Prenos kreditnega tveganja zaradi kapitalске arbitraže poteka pretežno med bančnimi in nebančnimi finančnimi institucijami. Bančno tveganje se je tako z različnimi instrumenti, npr. s kreditnimi izvedenimi instrumenti (kreditnimi

⁶ Tehtana aktiva je seštevek knjigovodskih stanj vseh aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za posebne rezervacije za te postavke in tehtane po stopnji tveganosti.

⁷ Listinjenje je tehnika, s katero banke kreditno tveganje iz naslova odobrenih posojil prenašajo na tretje osebe, tako da pretvorijo kredite in terjatve, torej manj likvidna sredstva, v vrednostne papirje. Del posojil oz. terjatev banke pri tem združijo v pakete, ki jih nato preko posebnih specializiranih podjetij prodajo investitorjem na kapitalnem trgu. Vrednostni papirji, ki nastanejo v procesu listinjenja (izdajo jih specializirana podjetja, kriti pa so s paketom kupljenih posojil oz. terjatev od banke) se razlikujejo po tveganju in posledično po donosnosti, oz. so izdani v različnih tranšah (nadrejena tranša, srednja, 'mezzanine', tranša in podrejena tranša) (Kovač et al., 2003). Na ta način se tveganje razprši in prenese na kapitalni trg. Listinjenje pa je mogoče uporabiti tudi za kapitalsko arbitražo. Če banka ugotovi, da je zahtevan regulatorni kapital za neko skupino terjatev višji od dejansko potrebnega, lahko s procesom listinjenja to izpostavljenost izloči iz svoje bilance, v kateri obdrži najbolj tvegane in hkrati najdonosnejše papirje izdane v procesu listinjenja, torej papirje izdane v najmanj kakovostni tranši (podrejena oz. junior tranša). Donosnost teh papirjev namreč kompenzira strošek kapitala, ki ga mora banka vzdrževati zaradi regulatornih zahtev. Drugače povedano, banke na ta način del sredstev iz bilanc pretvarjajo v izvenbilančne postavke in s tem znižujejo zahtevano količino kapitala, poleg tega pa že sama pretvorba sredstev (kreditov) v bolj likvidno obliko (vrednostne papirje) omogoča zniževanje zahtevanega kapitala, saj obstoječi predpisi omogočajo tehtanje bolj likvidnih sredstev, torej vrednostnih papirjev, z nižjimi utežmi (Janevska, 2004, str. 43).

derivativni) ali z vrednostnimi papirji izdanimi v procesu listinjenja, v zadnjem času vse bolj prenašalo na nebančne finančne institucije, ki niso tako dobro usposobljene za ocenjevanje tveganja in se zato pogosto niti ne zavedajo tveganja, ki ga prevzemajo.

Neustrezna obravnava različnih novih finančnih instrumentov, ki omogočajo prenos kreditnega tveganja in/oz. kapitalsko arbitražo povzroča tako poslabšanje kvalitete aktive samih bank in neustrezne kapitalske zahteve, hkrati pa ogroža tudi sistemsko stabilnost, torej varnost, likvidnost oz. solventnost celotnega finančnega sistema, na drugi strani pa ne spodbuja bank k iskanju novih možnosti upravljanja s tveganji, saj jim za to niso priznane nikakršne kapitalske olajšave.

Dodatni očitki obstoječemu kapitalskemu sporazumu gre za preveč posplošeno obravnavo bank, ki opravljajo zelo različen obseg in vrste poslov. Stopnja 8% tehtane tvegane aktive kot univerzalna kapitalska zahteva, je namreč po mnenju analitikov v bankah določena preveč arbitrarno. Potrebno bi bilo torej zagotoviti tudi kvalitativno obravnavo poslovanja bank in iz tega izhajajočih tveganj, ki se jim izpostavljajo, torej omogočiti možnost, da se za posamezno banko določi npr. tudi višji zahtevani kapital. To naj bi zagotavljal novi kapitalski sporazum v okviru II. Stebra (regulativni nadzor).

V Baselskem sporazumu iz leta 1988 so med drugim zapostavljena različna nekreditna in netržna tveganja, med njimi je predvsem pomembno operativno tveganje. Pri tem gre za tveganje izgube, ki nastane zaradi neustreznih ali neuspešnih internih procesov, ljudi, sistemov ali zunanjih dejavnikov.

Dogodki, iz katerih izhaja operativno tveganje so tako:

- notranje goljufije (kraje, namerno poročanje napačnih pozicij trgovanja),
- kriminal od zunaj (ropi, vdori hackerjev v sisteme),
- nepazljivost zaposlenih pri delovnih postopkih in neustrezno varovanje delovnih mest (zaupni podatki),
- neustrezno poslovanje s komitenti, neustrezni produkti, neustrezne poslovne prakse,
- poškodovanje osnovnih sredstev zaradi naravnih ali drugih dogodkov (potresi, poplave, terorizem),
- odpovedi poslovnih aplikacij, prekinitev poslovanja,
- napačno izvajanje in upravljanje s poslovnimi procesi .

Pomen teh tveganj je namreč v zadnjem času močno narasel zaradi hitrega širjenja informacijske tehnologije, novih načinov poslovanja, večjega obsega in raznovrstnosti poslov in razvoja finančnega trga, po obstoječem kapitalskem sporazumu pa niso predvidene nobene dodatne kapitalske zahteve za kritje narščajočih tveganj.

Tretje problematično področje pa je tržna disciplina in tudi tu se v okviru novega kapitalskega sporazuma pripravljajo izboljšave.

Novi kapitalski sporazum bo tako približal nivo regulatornega kapitala ekonomskemu kapitalu banke, skladnemu s tveganji, ki se jim banka dejansko izpostavlja, in sicer najprej sploh z uvedbo kapitalskih zahtev za nova ali pa zapostavljena tveganja, z vključitvijo kvalitativne in bolj individualizirane obravnave bank, predvsem pa z ustrežnejšo obravnavo posameznih tehnik za zmanjševanje in prenos kreditnega tveganja, z upoštevanjem večih možnih tehnik oz. načinov upravljanja s tveganji in z ustrežnejšimi načini ocenjevanja učinkov teh tehnik oz. metod na dejansko izpostavljenost tveganju. To naj bi banke spodbudilo k iskanju, razvoju in uporabi naprednih načinov upravljanja s tveganji, saj bi bile tiste, ki bi učinkovito obvladovale svoja tveganja nagrajene s kapitalskimi olajšavami, torej z nižjimi regulatornimi kapitalskimi zahtevami, hkrati pa bi jim to omogočilo večjo konkurenčnost in bi bile preko poslovnih odločitev udeležencev nagrajene tudi s strani trga, pri čemer bi večjo transparentnost trga in s tem povečanje njegove vloge v smislu 'discipliniranja' bank dosegli z večjimi zahtevami po razkritjih, ki so predvidene v okviru tretjega stebra (tržna disciplina). Hkrati bi s tem dosegli tudi zmanjšanje spodbud za kapitalsko arbitražo in skupaj z ustrežnejšo obravnavo uporabe ocen bonitetnih agencij dosegli tudi zmanjšanje sistemskega tveganja, torej večjo stabilnost in manjše tveganje celotnega finančnega sistema.

Pri tem je pomembno poudariti, da bi se kapital v posameznih bankah in med njimi le prerazporedil glede na dejansko tveganost njihovega poslovanja, pri čemer pa naj bi se raven agregatnega kapitala ob uveljavitvi novih pravil ne zmanjšala pod njegovo obstoječo raven. Tako bi nov sporazum še vedno ohranil poslanstvo starega, torej promoviranje varnosti in stabilnosti celotnega finančnega sistema.

3. PREDSTAVITEV NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA: ZASNOVA IN VSEBINA

Novi kapitalski sporazum je zasnovan na treh komplementarnih stebrih, in sicer na kvantitativnem stebru, imenovanem Minimalne kapitalske zahteve in na dveh kvalitativnih stebrih, imenovanih Regulativni nadzor in Tržna disciplina.

3. 1. PRVI STEBER: MINIMALNE KAPITALSKE ZAHTEVE

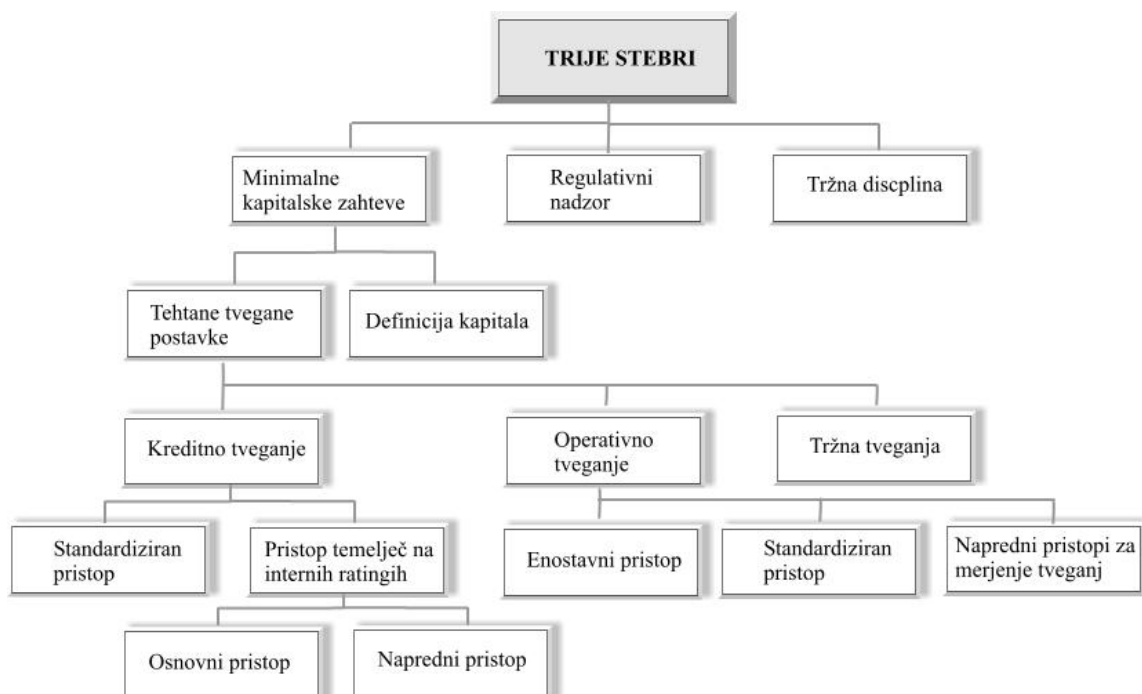
Prvi steber je še vedno osrednji steber in določa postopke ter metode izračunavanja kapitalskih zahtev.

Tudi po novem sporazumu bo minimalni koeficient kapitalske ustreznosti določen v višini 8%, ki pa bo le potrebn, ne pa vedno tudi zadostni pogoj za zagotovitev varnega poslovanja banke. V izračun koeficienta kapitalske ustreznosti pa bo po novem vključeno tudi operativno tveganje.

$$\text{Koef. kapitalne ustreznosti} = \frac{\text{Kapital}}{\text{Kap. zahteve za kreditno tveganje} + \text{tržno tveganje} + \text{operativno tveganje}}$$

Spremenjene metodologije izračuna kapitalskih zahtev za pokrivanje tveganj naj bi bile bolj občutljive na različne učinke upravljanja s tveganjem, hkrati pa prilagojene zmožnostim v obliki resursov, informacijskih sistemov in različnim obsegom in vrstam poslov za posamezno banko, zato uvaja sporazum, za razliko od sedanjega enotnega, tri možne pristope k izračunavanju kapitalskih zahtev iz naslova kreditnega tveganja in tri možne pristope za obravnavanje operativnega tveganja.

Slika 1: Tristebni sistem določanja kapitalne ustreznosti po novem sporazumu

Vir: Banka Slovenije, 2006.

3.1.1. DEFINICIJA KAPITALA

Definicija kapitala ostaja v novem kapitalnem sporazumu nespremenjena glede na sporazum iz leta 1988 in glede na njegovo dopolnitev v letu 1998.

Kapital je tako sestavljen iz temeljnega (Tier1) in dodatnega kapitala (Tier2), katerih vsoto zmanjšujejo odbitne postavke. Temeljni kapital, sestavljen iz osnovnega kapitala

(delniški kapital vključno z nekumulativnimi prednostnimi delnicami in nerazdeljeni dobiček) in kapitalskih rezerv, je tako ključna sestavina kapitala banke in zaradi svojih lastnosti predstavlja najboljšo zaščito banke pred nesolventnostjo, saj omogoča absorbcijo nepričakovanih izgub, nastalih v poslovanju banke. Predstavljati mora vsaj polovico vsega kapitala, s katerim banke pokrivajo kapitalske zahteve za različna tveganja.

Dodatni kapital predstavljajo rezervacije za nepričakovane izgube, revalorizacijske in operativne rezerve, hibridni in dolžniški instrumenti (dolgoročni podrejeni dolg, obveznice, ki so zamenljive za lastniški delež), pri čemer slednji ne smejo presegati 15% temeljnega kapitala (Sušnik, 2001b, str. 32).

3.1.2. KREDITNO TVEGANJE

3.1.2.1. STANDARDIZIRAN PRISTOP

Standardiziran pristop je najenostavnejši izmed treh pristopov za določanje kapitalskih zahtev za kreditno tveganje. Temelji na obstoječem pristopu tehtanja terjatev z različnimi uteži glede na njihovo tveganost in predstavlja njegovo nadgradnjo. Izboljšava metode je v tem, da je lestvica uteži za tehtanje terjatev nekoliko bolj razčlenjena, uvedejo se nove kategorije uteži kreditnega tveganja in več kategorij dolžnikov. Največjo spremembo v okviru te metode pa predstavlja uporaba zunanjih ratingov za ugotavljanje tveganosti terjatev, pri čemer pa ostaja sektorsko načelo osnova za opredelitev tveganosti posameznega dolžnika.

Posebej pomembno pa je dejstvo, da se priznava širši obseg tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja, kar omogoča doseganje kapitalskih olajšav bankam, ki učinkovito upravljajo svoja tveganja, pri čemer pa hkrati definira tudi številnejše pogoje, ki bodo morali biti izpolnjeni, če bodo banke želele izkoristiti kapitalske olajšave, ki bi izhajale iz teh tehnik. Sporazum pa uvaja tudi možnost številnih diskrecij nacionalnega nadzornika tudi v okviru standardiziranega pristopa.

V okviru obstoječega Baselskega sporazuma iz leta 1988, so se pri izračunavanju tehtane tvegane aktive uporabljale štiri kategorije tveganja, torej štiri uteži (0%, 20%, 50%, 100%), novi kapitalski sporazum pa uvaja novo utež 150% za dolžnike z najnižjo bonitetno oceno oz. za najmanj kvalitetne terjatve bank. Pri tem gre za države oz. centralne banke, poslovne in multilateralne razvojne banke ter osebe javnega sektorja, ki so po oceni zunanje bonitetne agencije (ECAI) oz. nacionalne izvozne agencije (ECA) uvrščene v bonitetne razrede pod B- ter podjetja, uvrščena pod BB-. Poleg te dodatne uteži se bo znotraj posamezne skupine dolžnikov uporabljal tudi večji nabor ostalih (že obstoječih) uteži, kar pomeni večjo diferenciacijo dolžnikov (terjatev) znotraj posamezne skupine dolžnikov (terjatev). Sledi, da se po novem tudi za ocenjevanje držav in državnih teles kot dolžnikov uporabljajo bonitetne ocene zunanje bonitetne agencije oz. nacionalne izvozne agencije, za razliko od obstoječega klubskega pristopa na podlagi OECD članstva, torej pristopa, ki je države razlikoval glede na članstvo v OECD (Kovač et al., 2003).

Za tehtanje terjatev do bank in oseb javnega sektorja (PSE) sta v novem kapitalskem sporazumu na voljo dve alternativni, in sicer alternativa, po kateri je utež vezana na zunanji rating države konkretnega dolžnika (banke ali PSE) in alternativa, po kateri je utež vezana na zunanji rating banke ali PSE. V prejšnjem sporazumu je bila možna le alternativa vezana na tveganost države (klubski pristop).

Posebej velike so spremembe pri tehtanju terjatev do podjetniškega sektorja, torej podjetij in majhnih dolžnikov. V starem sporazumu se je uporabljala enotna 100% utež ne glede na tveganost, po novem pa bo na voljo vseh pet možnih uteži, odvisno seveda od bonitetne ocene. Pri tem je ključna predvsem pravilna obravnava majhnih in srednjih podjetij, z vidika širših makroekonomskih posledic, saj so ta pomemben generator ekonomske rasti in delovnih mest (Sušnik, 2000).

Spremenila se je tudi ureditev na področju tehtanja terjatev, zavarovanih z zastavo premoženja (hipoteke). V splošnem naj bi bile te terjatve deležne bolj ugodnega tehtanja, torej nižjih uteži, pri čemer pa je utež za terjatve zavarovane s hipoteko na poslovno nepremičnino tudi v novem sporazumu višja od uteži za tehtanje terjatev zavarovanih s hipoteko na stanovanjsko nepremičnino (Rubin, 2002).

Spremenjena je tudi obravnava izvenbilančnih postavk, pri čemer je posebej pomembno, da pri poslih z izvedenimi finančnimi instrumenti ne bo več mogoče uporabljati 50% uteži za tehtanje terjatev do tistih strank, ki jim sicer glede na njihov rating ustreza višja utež, omejena pa bo tudi uporaba 0% konverzijskega faktorja za kratkoročne potencialne obveznosti z originalno zapadlostjo do enega leta, in sicer samo za tiste potencialne obveznosti, ki so brezpogojno preklicne. Za vse ostale izvenbilančne postavke se bo še naprej uporabljala utež 50%. Večinoma bo potrebno za kratkoročne potencialne obveznosti uporabljati 20% konverzijski faktor (Sušnik, 2001a, str. 44).

Evropska ureditev na področju kapitalske ustreznosti se nekoliko razlikuje od ureditve, ki jo predlaga nov Baselski sporazum. Čeprav je v interesu evropskih držav, da so evropske direktive (CAD3) čim bolj usklajene z Baselskimi, pa se te kljub vsemu nekoliko razlikujejo, kar je povezano predvsem s ciljem razvoja enotnega trga (Rubin, 2003a, str. 27).

Tabela 1: Uteži za tehtanje terjatev po standardiziranem pristopu

Skupina dolžnikov / terjatev		Bonitetni razredi zunaj bonitetne agencije - ECAI / primer S&P (Ocene tveganosti države nacionalne izvoze agencije ECA)					
		AAA do AA- (1)	A + do A- (2)	BBB+ do BBB- (3)	BB+ do B- (4 do 6)	Pod B- (7)	Neocenjen
Država/CB		0%	20%	50%	100%	150%	100%
Banke /PSEs	1. Alternativa	20%	50%	100%	100%	150%	100%
	2. Alternativa	20%	A +do BBB- 50%		100%	150%	50%
MDBs		20%	50%	100%	100%	150%	100%
Podjetja		20%	50%	100%	BB- do BB- 150%	Pod BB- 150%	100%
Majhni dolžniki							75%
Terjatve zav. z hipoteko	stan.nepr.						35%
	posl.nepr						100%
Zapadle terjatve	rez.<20% zap.terj.						150%
	rez.≥20% zap.terj.						100%

Legenda: 1. Alternativa = merilo je bonitetna ocena države
 2. Alternativa = merilo je bonitetna ocena banke / PSE
 PSEs (Public sector entities) = osebe javnega sektorja
 MDBs (Multilateral development banks) = multilateralne razvojne banke

Vir: Kovač et al., 2003.

3.1.2.2. IRB PRISTOP

IRB pristop je kompleksnejši pristop za izračunavanje kapitalskih zahtev za kreditno tveganje, ki omogoča večjo diferenciacijo tveganja in natančnejši izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje. Ta pristop namreč daje prednost bančni lastni oceni tveganja, saj banka sama najbolj pozna tveganje, ki se mu izpostavlja.

Banke, ki razmišljajo o uporabi IRB pristopov, računajo na precejšnje kapitalске spodbude, torej zmanjšanje kapitalskih zahtev. Preprostejši standardiziran pristop je namreč manj natančen pri merjenju tveganj in ima zato v svoji metodologiji vključeno določeno kapitalsko rezervo, torej so kapitalске zahteve nekoliko višje kot je potrebno. Deloma že iz povedanega sledi, da bo uporaba IRB pristopov smiselna predvsem v bankah s širokim obsegom raznovrstnih poslov, za banke z močno diverzificiranim portfeljem naložb, ki imajo hkrati razvite ustrezne sisteme upravljanja s tveganji in uporabljajo različne napredne tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja. Le v takih bankah bodo lahko kapitalске olajšave, ki jih bo prinesel ta pristop, kompenzirale visoke stroške, povezane z uporabo teh sofisticiranih metod za merjenje izpostavljenosti in določanje kapitalskih zahtev. Te banke bodo morale namreč veliko vložiti v ustrezno informacijsko podporo metodi IRB in samemu pridobivanju podatkov, pa seveda v ustrezne in usposobljene kadre, pridobiti pa bodo morale tudi soglasje nadzorne institucije na podlagi izpolnjenih kriterijev, s katerimi dokažejo svojo usposobljenost za uporabo teh pristopov.

IRB pristop, kot že rečeno, temelji na bančni lastni oceni, torej na lastnem sistemu razvrščanja komitentov znotraj osnovnih osmih skupin izpostavljenosti (terjatev oz. dolžnikov). Pri tem se vsako izpostavljenost (dolžnika, terjatev) ovrednoti na podlagi treh elementov:

- PD (Probability of Default), torej verjetnost neplačila. Pri tem je seveda najprej potrebno natančno opredeliti neplačilo (default) in definicijo uskladiti z Baslom II. Glede na zadnji baselski dokument se šteje, da je prišlo do neplačila s strani dolžnika, ko banka meni, da obstaja majhna verjetnost, da bo dolžnik poravnal svoje obveznosti do bančne skupine v celoti, ne da bi se banka poslužila postopkov, kot je npr. unovčenje zavarovanja in/ali, ko dolžnik zamuja s plačilom katerekoli bistvene kreditne obveznosti več kot 90 dni. V skladu z direktivami iz Baselskega dokumenta je časovni horizont izračunavanja verjetnosti neplačila eno leto. Torej za vsakega dolžnika banka izračuna verjetnost neplačila za obdobje enega leta, npr. s preštevanjem primerov neplačila v enem letu, s pomočjo ratinga agencije, s statističnimi modeli za izračunavanje verjetnosti neplačila in na druge načine. Ta ocena verjetnosti tako temelji na kvantitativnih informacijah (bilance stanja, denarni tokovi) in kvalitativnih informacijah.
- EAD (Exposure at Default), torej izpostavljenost ob neplačilu. Ta element izraža odvisnost velikosti izgube od izpostavljenosti v trenutku neplačila, oz. predstavlja pričakovani znesek izpostavljenosti v trenutku, ko plačnik postane neplačnik. Običajno je to kar nominalna vrednost kredita, v primeru kreditnih linij in okvirnih kreditov pa je potrebno upoštevati še nerealizirano izpostavljenost, torej povečanje izpostavljenosti oz. pričakovane prihodnje odlive iz naslova neizkoriščenega dela kreditne linije.
- LGD (Loss given Default), torej verjetna izguba v primeru neplačila. Ob nastanku neplačila namreč banka le redko izgubi celoten znesek izpostavljenosti, saj ji različne oblike zavarovanja omogočajo vsaj delno poplačilo. Tako predstavlja LGD odstotek od izpostavljenosti ob neplačilu, ki dejansko predstavlja pričakovano in verjetno izgubo. Izračuna se kot $1 - \text{'recovery rate'}$, pri čemer je recovery rate stopnja poplačila z naslova zavarovanja, odvisna od vrste in obsega zavarovanja in časa potrebnega za izterjavo.
- M (Maturity) pomeni preostalo efektivno zapadlost (originalne) izpostavljenosti. Jasno je namreč, da daljša kot je preostala zapadlost, višje je tveganje, da se bo dolžnikova kreditna kvaliteta poslabšala, torej da bo prišlo do neplačila (default) še pred poplačilom terjatev z naslova izpostavljenosti.

Jasno je tudi, da bo preostala efektivna zapadlost tem večja, čim večji bodo denarni tokovi v zadnjih obdobjih v primerjavi s tistimi v začetnih obdobjih, saj se pri izračunu efektivne zapadlosti denarni tokovi tehtajo s časom (Čargo, Štajner, 2004).

Tehtana tvegana aktiva se nato izračuna kot zmnožek EAD, torej izpostavljenosti ob neplačilu in uteži tveganja, ta pa je funkcija verjetnosti neplačila (PD), dejanske pričakovane izgube v primeru neplačila (LGD) in preostale efektivne zapadlosti izpostavljenosti (M).

$RWA (\text{tehtana tvegana aktiva}) = EAD * F(PD; LGD; M)$

Pri tem je potrebno vedeti, da banka z regulatornim kapitalom krije le nepričakovano izgubo, pričakovano izgubo mora namreč pokrivati iz tekočega poslovnega rezultata, in sicer z oblikovanjem rezervacij, pri čemer predstavlja pričakovana izguba za posameznega dolžnika zmnožek med PD in LGD. Zaradi tega mora biti utež tveganja določena tako, da upošteva oblikovane rezervacije, z drugimi besedami, oblikovane rezervacije znižujejo utež tveganja.

- **Osnovni pristop**

Pri preprostejšem osnovnem IRB pristopu banka sama oceni verjetnost neplačila, torej verjetnost da dolžnik v roku enega leta ne bo poravnal svojih obveznosti, medtem ko izpostavljenost ob neplačilu in verjetno izgubo oceni z uporabo standardiziranih pravil, ki jih postavi nadzorna institucija. Po predvidevanjih Baselskega odbora bo osnovni IRB pristop zagotovil 2-3% znižanje tveganju prilagojene aktive, torej tudi nižje kapitalske zahteve za kritje tveganj.

- **Napredni pristop**

Kompleksnejši napredni IRB pristop pa banke same ocenijo vse vhodne elemente metode, torej PD, EAD in LGD na podlagi trdnih podatkov in analiz, poleg tega pa svoje izpostavljenosti uvrsti v enajst skupin izpostavljenosti, za razliko od osmih skupin, določenih v osnovnem IRB pristopu. Po predvidevanjih Baselskega odbora bo napredni IRB pristop omogočil znižanje višine zahtevanega kapitala za maksimalno 10 % v primerjavi z osnovnim IRB pristopom.

Banka, ki se odloči za uporabo IRB pristopov lahko pri portfelju podjetij uporabi bodisi osnovni ali napredni IRB pristop, pri portfelju fizičnih oseb (retail) pa obvezno napredni IRB pristop (Čargo, Štajner, 2004).

3.1.2.3. TEHNIKE ZA ZMANJŠEVANJE KREDITNEGA TVEGANJA

Kot že rečeno, je bistvo Baselskega sporazuma približati regulatorni kapital ekonomskemu oz. ga uskladiti z dejansko izpostavljenostjo bank tveganju. To ne bi bilo mogoče brez ustrezne obravnave tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja, ki omogočajo bankam oblikovanje profila tveganosti neodvisno od originalne izpostavljenosti iz česar sledi, da izključno obravnavanje teh izvornih izpostavljenosti ne pokaže dovolj dobro, v kolikšni meri je banka dejansko izpostavljena tveganju. Gre torej za tehnike, s katerimi banka zmanjšuje prevzeto tveganje, njihova obravnava znotraj novih kapitalskih standardov pa posledično omogoča znižanje potrebnega kapitala za kritje prevzetih tveganj.

V primerjavi z obstoječo kapitalsko shemo priznava novi kapitalski sporazum v okviru tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja, oz. CRM tehnik (Credit Risk Mitigation Techniques), večji nabor zavarovanj. Novi sporazum tako kot ustrezno obliko zavarovanja z zastavo (collateral) upošteva širši spekter finančnih instrumentov, in sicer delnice in obveznice različnih izdajateljev,

ne samo prvovrstnih ter delnice in kupone investicijskih skladov. Obstoječi sporazum je namreč kot instrument zastave dovoljeval le gotovinski depozit pri banki upnici ter vrednostne papirje držav članic OECD, oseb javnega sektorja ter prvovrstnih bank teh držav. Razširjen je tudi obseg zavarovanja z garancijami (guarantees), kot drugo izmed priznanih CRM tehnik.

Poleg tega Basel II priznava tudi dve novi tehniki, in sicer zavarovanje s kreditnimi izvedenimi finančnimi instrumenti (credit derivatives) in bilančno pogodbeno pobotanje (on-balance sheet netting).⁸

Poleg priznavanja ustreznih instrumentov zavarovanja pa je novost v Baslu II tudi način ugotavljanja učinkov posameznih zavarovanj. Cilj novih metod je namreč ugotoviti ekonomski učinek zavarovanj in tako na ta način omogočiti bankam, ki učinkovito upravljajo svoja tveganja, kapitalske olajšave. Za razliko od stare kapitalske sheme nova predvideva dve metodi, pri čemer je uporaba določene metode odvisna predvsem od pristopa, ki ga banka uporablja za določanje svojih kapitalskih zahtev za kritje kreditnih tveganj. Tako je uporaba razvite metode (comprehensive approach) vezana predvsem na bolj sofisticirane pristope za merjenje kapitalskih zahtev (osnovni in napredni IRB pristop), možno pa jo bo uporabiti tudi v okviru standardiziranega pristopa, če bo seveda banka ocenila, da so učinki na kapitalske zahteve dovolj veliki, da odtehtajo stroške, povezane z uporabo te metode. Sicer pa je za banke, ki ne uporabljajo zahtevnejših oz. zelo raznolikih instrumentov zavarovanja primernejša uporaba enostavne metode (simple approach), ki pa jo je že zaradi njene zasnove možno uporabiti le v okviru standardiziranega pristopa.

Enostavna metoda namreč manj natančno meri učinke zavarovanj in tako uporaba te metode vodi do nekoliko višjih kapitalskih zahtev. Zasnova te metode je zelo podobna kot v starem kapitalskem sporazumu. Gre namreč za princip substitucije, pri katerem se utež za tehtanje terjatev izvirnega dolžnika pri izračunu tveganju prilagojene aktive nadomesti z utežjo izdajatelja garancije oz. zavarovanja.

Natančnejša glede merjenja učinka zavarovanja je **razvita metoda**⁹, ki se bo uporabljala pri merjenju učinkov stvarnih zavarovanj. Ta metoda temelji na tržni vrednosti zavarovanja, njeno bistvo pa je ugotavljanje preostalega tveganja, ki ga uporaba določenega instrumenta zavarovanja ne odpravi in v izračunu kapitalskih zahtev za kritje tega preostalega tveganja (Janevska, 2003, str. 35-40).¹⁰

⁸ Tehniki sta predstavljeni v prilogi A2- Tehnike za zmanjševanje kreditnega tveganja.

⁹ Razvita metoda je predstavljena v prilogi A3- Razvita metoda merjenja učinka zavarovanja.

¹⁰ Gre ta tveganje povezano z valutno neusklajenostjo zavarovanja in osnovne terjatve (currency mismatch) ali s spremembo tržne vrednosti zavarovanja in/ali osnovne izpostavljenosti ter z neusklajenostjo med zapadlostjo osnovne terjatve in zavarovanja (maturity mismatch), ali pa s časovnim odlogom pri unovčenju zavarovanj

3.1.3. OPERATIVNO TVEGANJE¹¹

Novi kapitalski sporazum v okviru prvega stebra določa tudi, da bodo morale odslej banke zagotavljati kapitalsko kritje tudi za operativno tveganje. Stopnja kapitalske zahteve za operativno tveganje je od 12 do 15 % regulatornega kapitala, kar kaže na to, da se v Baslu zavedajo, da predstavlja operativno tveganje zelo pomembno mesto med tveganji, ki so jim banke izpostavljene.

Problem pri tem predstavlja že sama opredelitev operativnega tveganja, nadalje pa tudi merjenje tega tveganja, saj gre za novost v bančni praksi. Doslej so banke operativno tveganje predvsem kvalitativno ocenjevale in se pred njim zavarovale na različne načine, nekatere tudi s kapitalom. Merjenje operativnega tveganja je težavno predvsem zato, ker na to tveganje vplivajo zelo različni dejavniki, ki jih je težko kvantitativno opredeliti, poleg tega pa tudi korelacija med temi dejavniki in višino tveganja ni znana.

Gre za dejavnike kot so obseg poslovanja, število transakcij, stopnja storjenih napak, kakovost notranje revizije, delovni postopki zaposlenih in različni zunanji vplivi.

Novi kapitalski sporazum predlaga tri pristope za merjenje operativnega tveganja, in sicer

- enostavni pristop
- standardiziran pristop in alternativni standardiziran pristop
- napredni pristopi.

Pri vseh pristopih je osnovni kazalec izpostavljenosti operativnemu tveganju bruto prihodek, ki naj bi indiciral obseg bančnih aktivnosti ob logični predpostavki, da je z večjim obsegom poslovnih aktivnosti povezan tudi večji obseg operativnega tveganja.

V okviru **enostavnega pristopa** gre za celotni bruto prihodek banke, ki se nato pomnoži s faktorjem α (določa ga baselski komite in znaša 15%).

V okviru **standardiziranega pristopa** pa se kapitalske zahteve za operativno tveganje izračunavajo za vsako poslovno področje banke posebej, bančne aktivnosti so razdeljene v osem poslovnih področij, pri čemer se bruto prihodek za posamezno poslovno področje pomnoži s faktorjem β , določenim za vsako poslovno področje, pri čemer se ta faktor giblje med 12% in 18%.

Prednost **alternativnega standardiziranega pristopa**, ki je nadgradnja standardiziranega pristopa, je možnost izognitve dvojnemu zajemanju nekaterih vrst tveganj. Dejstvo je namreč, da imajo banke, ki prevzemajo večje kreditno tveganje tudi višje posojilne marže, ki pa so sestavni del bruto prihodka.

¹¹ Pojem operativnega tveganja je natančneje pojasnjen v prilogi A1- pregled tveganj.

Banke, ki imajo visoke posojilne marže, bi bile tako prizadete zaradi dvojne kapitalske obremenitve, in sicer iz kapitalske zahteve za (visoko) kreditno tveganje, ki ga prevzemajo in iz kapitalske zahteve za (visoko) operativno tveganje, ocenjeno na podlagi visokega bruto prihodka kot posledice visoke posojilne marže (Rubin 2003b, str.38-39).

Metodologija za izračun kapitalske zahteve je enaka kot pri standardiziranem pristopu, razen pri dveh poslovnih področjih, Poslovanje s prebivalstvom (Retail banking) in Komerčno bančništvo (Commercial banking), ki sta tudi najbolj občutljivi na višino posojilne marže. Pri teh dveh poslovnih področjih se bruto prihodek nadomesti z drugim indikatorjem izpostavljenosti, ki temelji na celotnemu znesku kreditov in zunajbilančnih kreditnih obveznosti na področju poslovanja s prebivalstvom oziroma na področju komercialnega bančništva. Alternativni standardiziran pristop omogoča tudi, da se omenjeni poslovni področji združita in se zanj uporabi enoten faktor β .

Najbolj občutljivi na dejansko izpostavljenost tveganju pa so **napredni pristopi**.

Delimo jih na:

- pristop z internim merjenjem
- pristop s statistično porazdelitvijo izgube
- točkavalne pristope.

Pri teh pristopih bodo banke ugotavljale kapitalske zahteve na osnovi svojih internih metod merjenja tveganja, seveda pa bo banka za to morala izpolnjevati določene kvantitativne in kvalitativne kriterije.

Spodnja meja izračunane kapitalske zahteve po katerem koli naprednem pristopu znaša 75% kapitalske zahteve, ki bi bila izračunana po standardiziranem pristopu (Kovač et al., 2003).

3.1.4. TRŽNA TVEGANJA¹²

Kapitalska pravila za kritje tržnih tveganj se od prvotnega dokumenta (Basel I) oziroma njegove izboljšane verzije niso bistveno spremenila. Teh pravil naj bi se držale tiste banke, katerih trgovalne postavke v bilanci stanja dosegajo 10% ali več vseh sredstev.

Za izračunavanje minimalnih kapitalskih zahtev za kritje tržnih tveganj sta na voljo dva pristopa:

- **Standardiziran pristop** podobno kot pri kreditnem tveganju temelji na tehtanju trgovalnih postavk, npr. finančnih ali izvedenih finančnih instrumentov z ustrezno utežjo, ki odraža tveganje, da se bo cena tega instrumenta na trgu neugodno spremenila. Kapitalska zahteva nato znaša 8 % tako izračunane izpostavljenosti, oziroma 4% v primeru, ko je portfelj visoko likviden in dobro diverzificiran.

¹² Pojem tržnih tveganj je natančneje pojasnjen v prilogi A1- Pregled tveganj.

- **Pristop, temelječ na internih modelih**, je drugi možni pristop za izračunavanje kapitalskih zahtev za tržna tveganja. Gre za tako imenovane VaR modele (Value at Risk), ki temeljijo na oceni največje možne spremembe vrednosti neke odprte pozicije v določenem obdobju. To spremembo lahko banka oceni na različne načine, npr. z modelom variance/kovariance, z zgodovinsko simulacijo ali Monte Carlo simulacijo. Za dani portfelj torej VaR meri potencialno bodočo izgubo glede na tržno ceno, pod normalnimi tržnimi pogoji, ki ni presežena v določeni periodi (navadno 10 dni), z opredeljenim nivojem zaupanja (največkrat 99%).

3.2. DRUGI STEBER: REGULATORNI NADZOR

Drugi steber predstavlja kvalitativno nadgradnjo prvega. V preteklosti je bilo bistvo nadzora bančnega poslovanja v ugotavljanju, ali banke sledijo predpisom in ali izpolnjujejo regulatorne zahteve. Danes se banke po obsegu poslovanja, vrstah poslov, poslovni praksi, načinih upravljanja s tveganji precej razlikujejo, kar pomeni, da se precej razlikuje tudi dejanska tveganost njihovega poslovanja, kar utemeljuje potrebo po drugem, kvalitativnem stebru.

Kapitalska zahteva iz prvega stebra temelji na enotnih pravilih in pomeni minimalno zahtevo glede zagotavljanja kapitala. Vendar pa nobena zbirka enotnih pravil ne more zajeti vseh vidikov celotnega profila tveganja posamezne institucije. Delo nadzornikov naj bi tako temeljilo na tveganosti poslovanja konkretne banke, kar pomeni konkretni banki prilagojeno frekvenco in način nadzora, z drugimi besedami, razlike v profilu tveganja terjajo tudi različne oblike nadzora. Gre za tako imenovani 'risk-based supervision'.

Poleg tega naj bi bili nadzorniki bolj dejavni, na podlagi ocen ali banke ustrezno, pravilno in učinkovito merijo svoja tveganja in z njimi upravljajo, naj bi sooblikovali dobro poslovno prakso posamezne banke, kar pomeni, da bi bili pristojni določiti tudi višje kapitalske zahteve, npr. od predpisanih 8% tehtane tvegane aktive kot minimalne kapitalske zahteve za kritje kreditnega tveganja, če bi to izhajalo iz poslovne prakse konkretne banke. Njihova dolžnost torej ni le ugotavljati omenjenih dejavnikov, ampak tudi sodelovati pri vzpostavljanju ustreznih sistemov merjenja in upravljanja s tveganji. Nadzorniki naj bi tako poskrbeli, da banke znesek kapitala prilagajajo tako, da vedno poslujejo nad regulatornim kapitalskim minimumom in ukrepali takoj, ko se pojavi možnost, da kapital banke pade pod raven, ki je ocenjena za ustrezno. Nadzorniki bodo tako morali biti v nenehnem stiku z banko in namesto celovitih pregledov in pozornosti posvečene predvsem finančnim izkazom, izvajati predvsem ciljne preglede po posameznih področjih poslovanja, kontinuirane preglede procesov in notranjih kontrol (Kovač, 2003, str. 24).

V nadaljevanju je vloga regulatornega nadzora v drugem stebru natančneje predstavljena.

3.2.1. VLOGA REGULATORNEGA NADZORA V DRUGEM STEBRU

- Nadzorniki morajo preverjati interne ocene kapitalske ustreznosti in ustreznost obsega kapitala. Banka bo morala namreč sama ocenjevati in vzdrževati potreben kapital, ki ustreza tveganjem, ki jim je izpostavljena, nadzorniki pa bodo nato preverili, ali banka ustrezno ocenjuje tveganja, kako upravlja s tveganji, kakšna je kvaliteta notranjih kontrol in končno, ali je obseg kapitala oz. ciljna kapitalska ustreznost primerna glede na profil tveganosti banke, glede na prakso upravljanja s tveganji in glede na poslovno okolje in ali je kapital zadovoljive kvalitete in primerne strukture.
- Nadzorniki morajo redno pregledovati izpolnjevanje zahtev in minimalnih standardov iz prvega in tretjega stebra. Posebej pomembno je to v primerih, ko bodo banke želele za namen izračuna regulatornega kapitala izkoristiti prednosti internih metodologij, CRM tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja in tehnik listinjenja. V teh primerih, bodo morale izpolnjevati vrsto kvalitativnih in kvantitativnih zahtev, nadzorniki pa bodo še posebej pozorni na uporabo vseh tistih instrumentov, ki v okviru prvega stebra prinašajo kapitalske olajšave.
- Nadzorniki lahko zahtevajo povečanje minimalnega količnika kapitalske ustreznosti. Predpisane minimalne kapitalske zahteve za pokrivanje materialnih tveganj znašajo 8% tehtane tvegane aktive. Pri tem pa se moramo zavedati, da kapitalske zahteve, izračunane v okviru prvega stebra, zadoščajo za pokrivanje tveganj znotraj prvega stebra, torej tveganj, ki so jim v splošnem izpostavljene vse banke.

Gre torej za kreditno, tržna in operativno tveganje. Hkrati je predpisan minimalni količnik kapitalske ustreznosti primeren za banke z dobrimi internimi sistemi, zdravo prakso upravljanja s tveganji, učinkovitimi kontrolami ter z ustrezno razpršenim tveganjem. Iz tega sledi, da bodo kapitalske zahteve, ki jih določijo nadzorniki navadno višje od predpisanih minimalnih, saj bodo vključevale kapitalsko rezervo, ki je potrebna za pokrivanje tveganj, ki so za banko specifična glede na obseg, kompleksnost in način poslovanja.

- Nadzorniki morajo ukrepati takoj, ko se pojavi možnost, da kapital banke pade pod raven, ki je ocenjena za ustrezno. Kadar je ogrožena kapitalska ustreznost banke, mora nadzornik takoj ukrepati, pri čemer pa je pomembno, da ima nadzornik diskrecijsko pravico pri izbiri ukrepov. Najpogostejši ukrepi so: zahteva po izboljšanju internega procesa ocene kapitala ali postopkov upravljanja s tveganji, zahteva po pripravi in izvedbi sanacijskega programa kapitala, omejitev opravljanja posameznih aktivnosti (običajno se prepove opravljanje najbolj tveganih aktivnosti, kot so združitve in pripojitve, kapitalske naložbe), omejitev izplačila dividend, zahteva po takojšnji dokapitalizaciji, zahteva po zamenjavi uprave banke in podobno (Kovač, 2003, str. 25-27).

Tveganja - področja, ki so specifična za vsako banko in se ne morejo ocenjevati z enotno metodologijo, temveč zahtevajo individualno kvalitativno obravnavo, prilagojeno konkretni banki in so kot taka del drugega, kvalitativnega stebra:

1. Obrestno tveganje v bančnih postavkah

Zaradi razlik, ki obstajajo med bankami v naravi obrestnega tveganja, procesih spremljanja, merjenja in upravljanja, se je Baselski komite odločil, da se kapital za obrestno tveganje iz bančnih postavk zagotovi v okviru drugega stebra, kljub temu pa dopušča, da nadzorniki v posameznih državah, kjer je dosežena zadostna stopnja homogenosti bank glede narave in upravljanja z obrestnim tveganjem, tudi zanj določijo minimalno kapitalsko zahtevo.

2. Kreditno tveganje

Minimalne kapitalske zahteve za kreditno tveganje se sicer obravnavajo in izračunavajo v okviru prvega stebra, vendar pa pri tem niso upoštevani vsi vidiki kreditnega tveganja. Tako je tveganje koncentracije posebne vrste kreditno tveganje, ki se kaže v različnih oblikah, najpogosteje pa kot:

- velika izpostavljenost do posameznega dolžnika ali skupine povezanih dolžnikov,¹³
- izpostavljenost do dolžnikov iz istega sektorja ali geografske regije,
- izpostavljenost do dolžnikov, ki imajo podobno poslovno dejavnost.

Banka mora za ustrezno obvladovanje tveganja koncentracije v internih aktih določiti limite izpostavljenosti in način njihovega izračuna, limiti se običajno vežejo na kapital ali bilančno vsoto. Kadar bodo nadzorniki ugotovili, da se banka prekomerno izpostavlja tveganju koncentracije ali pa ga neustrezno obvladuje, bodo zahtevali izboljšanje pri upravljanju s tveganjem, zmanjšanje izpostavljenosti ali pa povečanje kapitala.

3. Posredna tveganja, povezana z uporabo tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja

Pri uporabi tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja (CRM tehnike), lahko nastane pravno, likvidnostno in druga tveganja, ki zmanjšajo prvotno učinkovitost teh tehnik in na katera je potrebno biti posebej pozoren. V teh primerih bo nadzornik omejil priznavanje kapitalskih olajšav za kreditno tveganje z naslova uporabe teh tehnik.

4. Operativno tveganje

Izračunavanje kapitalskih zahtev za operativno tveganje sicer poteka znotraj prvega stebra, obstajajo pa nekateri primeri bank, ki zahtevajo individualno obravnavo. Pri bankah, ki imajo nizke marže in slabšo dobičkonosnost se lahko zgodi, da izračun na podlagi bruto dohodka, ki se v enostavnem in standardiziranem pristopu uporablja kot indikator operativnega tveganja,

podceni potreben obseg kapitala. Takšne primere morajo nadzorniki identificirati v okviru drugega stebra in zagotoviti dodaten kapital, ki presega minimalno kapitalsko zahtevo, izračunano po omenjenih pristopih.

5. Listinjenje

Posli listinjenja v različni meri omogočajo prenos kreditnega tveganja na investitorja, pri čemer pa pri nekaterih oblikah listinjenja del kreditnega tveganja ostane izdajatelju. Naloga nadzornikov bo tako pri poslih listinjenja ugotoviti, kolikšen del kreditnega tveganja se je prenesel na investitorja in kolikšen del tveganja preostane banki, na podlagi tega pa bodo lahko določili dodatne kapitalske zahteve (Kovač, 2003, str. 27-28).

V praksi nadzor poteka s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil in obvestil bank, opravljanjem pregledov poslovanja bank ter izrekanjem ukrepov nadzora. Temeljna pristopa sta:

- analiza bančnega poslovanja s sistematičnim in stalnim spremljanjem poslovanja bank prek poročil in drugih informacij (off-site nadzor),
- pregledi poslovanja v bankah (on-site nadzor).

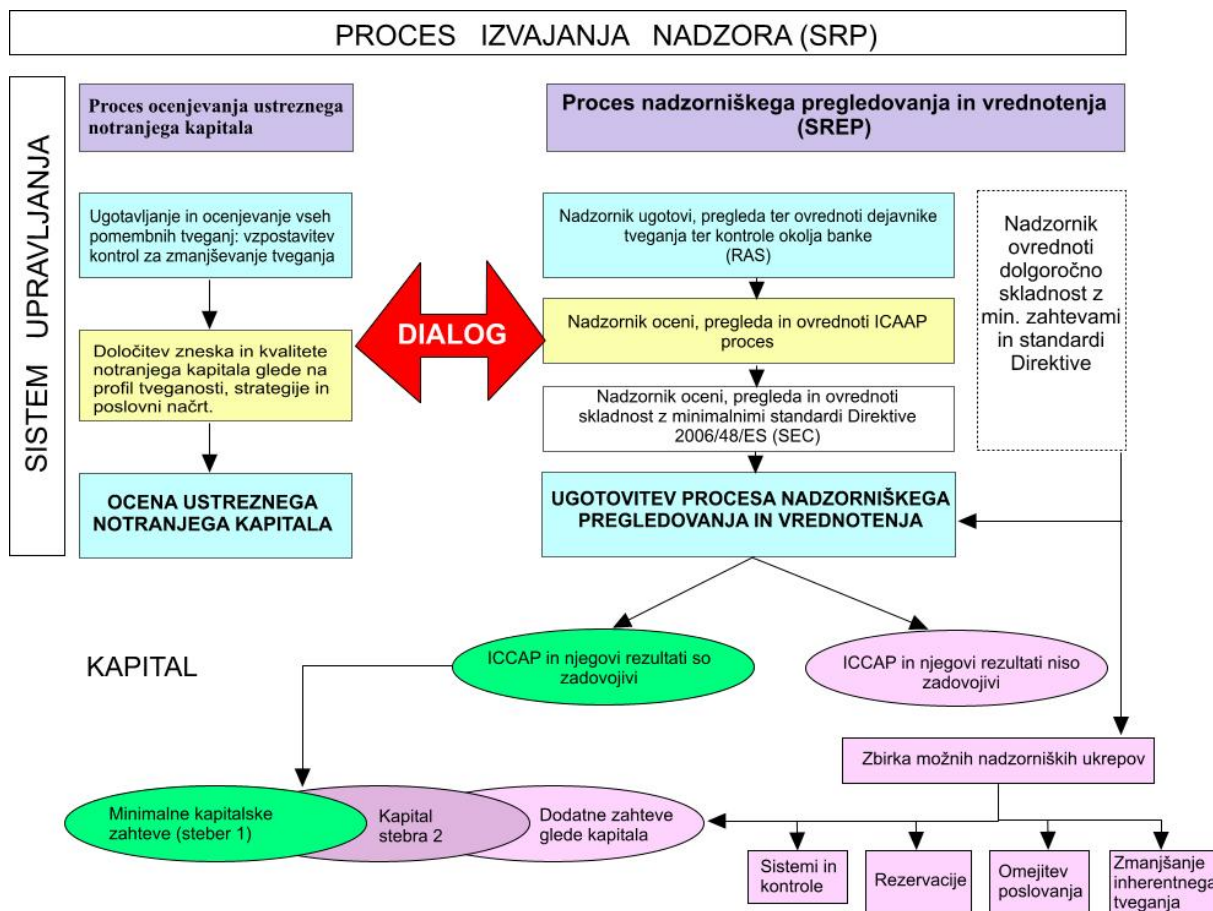
Sestavni in pomembni del nadzorniškega procesa je tudi stalno sodelovanje z vodstvi bank v obliki rednih letnih sestankov, občasnih razgovorov, izmenjave mnenj in drugih oblik medsebojnega sodelovanja.

Direktiva o kapitalski ustreznosti (CRD), ki pomeni evropsko gledišče na regulatorni nadzor, slednjega obravnava takole:

3.2.2. PROCES NADZORA (SUPERVISORY REVIEW PROCESS)

Direktiva o kapitalski ustreznosti proces nadzora (Supervisory Review Process, SRP) razčlenjuje na dve komponenti, in sicer Notranji proces ocenjevanja kapitalske ustreznosti (Internal Capital Adequacy Assessment Process, ICAAP) in Proces nadzorniškega ocenjevanja in vrednotenja (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP). Dialog med institucijo in njenim nadzornikom je pri tem ključni del procesa izvajanja nadzora, pri čemer pa bi morala biti intenzivnost in poglobljenost dialoga sorazmerna z naravo, obsegom, kompleksnostjo in sistemsko pomembnostjo institucije.

Slika 2: Proces izvajanja nadzora (SRP)

Vir: Usmeritve o procesu izvajanja nadzora v okviru drugega stebra. Gradivo Banke Slovenije, 2006.

SRP je torej širši element od SREP in ICAAP, ker vključuje trajno nadzorniško spremljanje skladnosti institucije, vključno s skladnostjo s pogoji iz CRD za odobritev uporabe naprednih ali razvitih pristopov.

ICAAP je opredeljen v 123. členu CRD in znotraj notranjega upravljanja institucije predstavlja proces, ki zagotavlja, da organ upravljanja ustrezno ugotovi, meri, združuje in spremlja tveganja institucije, vzdržuje ustrezen kapital glede na profil tveganja institucije in uporablja zanesljive sisteme za upravljanje tveganj in jih nadalje razvija. Institucija, oz. njen organ upravljanja, je odgovorna za razvoj lastnega procesa ICAAP in njena dolžnost je, da nadzorniku v okviru dialoga utemelji, da je njeno ocenjevanje kapitala celovito in da ustreza naravi tveganj, ki nastajajo zaradi njene poslovne aktivnosti in njenega poslovnega okolja. ICAAP je torej proces, ki pripada instituciji in nadzorniki ne bi smeli narekovati, kako naj se izvaja. Naloga nadzornih organov je pregledovanje in ocenjevanje tega procesa ter trdnosti procesov notranjega upravljanja, v okviru katerih se le-ta izvaja.

SREP je opredeljen v 124. členu in XI prilogi CRD. Bistvo SREP je kvalitativna ocena profila tveganja institucije, torej vseh vrst tveganj, ki jim je institucija izpostavljena, ocena ustreznosti in zanesljivosti njenega notranjega upravljanja in procesa notranjega ocenjevanja kapitalske ustreznosti (obravnavo predpostavk, elementov, metodologije, obsega in rezultatov procesa) in upravljanja s tveganji (ICAAP) ter ustreznosti kapitala, ki ga je institucija zagotovila za pokrivanje tveganj. Nadzornik mora tudi oceniti ali je kapital ustrezno nadomestilo za področja, kjer je institucija ranljiva.

SREP bi moral biti strukturiran tako, da zagotavlja dosledno obravnavo po institucijah ter hkrati upošteva, da se institucije razlikujejo po profilu tveganja, strategijah, in upravljanju tveganj.

Nadzorniki ocenjujejo profil tveganja institucije z različnimi viri, vključno s statističnimi podatki, sekundarno analizo, pregledi na kraju samem, rednimi stiki z upravo.

V okviru SREP lahko nadzornik določi korektivne nadzorniške ukrepe, npr. ukrepe bonitetnega nadzora in druge ukrepe, če meni, da ICAAP institucije neustrezno izkazuje njen profil tveganja ali ne zagotavlja podlage za kapitalsko ustreznost institucije (Usmeritve o procesu izvajanja nadzora v okviru drugega stebra, 2006).

Ukrepi, ki so na razpolago nadzornim organom, lahko vključujejo :

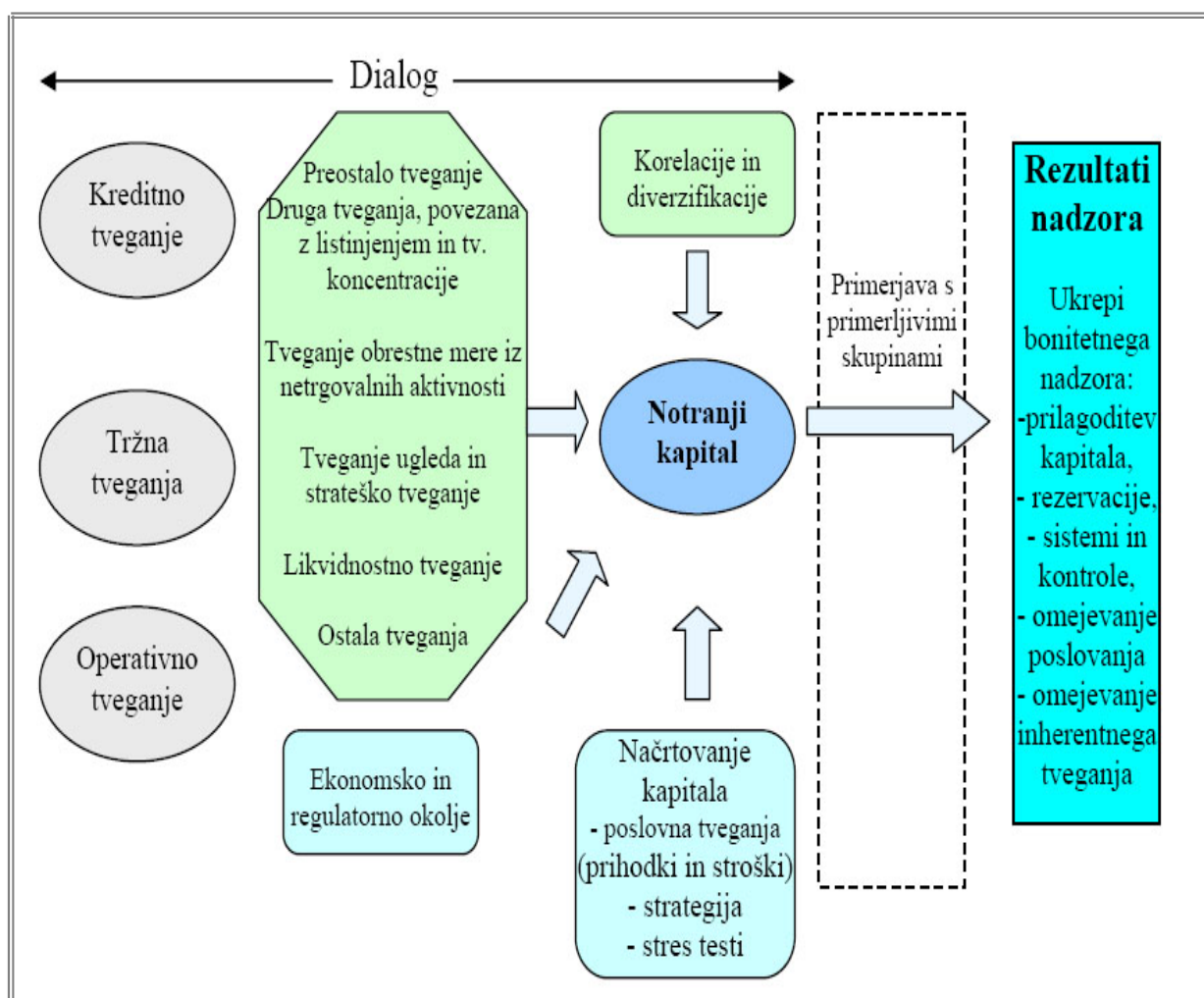
- zahtevo, da institucija vzdržuje kapital in/ali temeljni kapital (Tier 1) nad najnižjo možno ravno iz prvega stebra ali naloži druge omejitve v zvezi s kapitalom,
- zahtevo, da institucija izboljša svoje okvire notranjih kontrol in upravljanja tveganj,
- zahtevo, da institucija izvaja posebno politiko oblikovanja rezervacij ali obravnavo sredstev v smislu kapitalskih zahtev,
- zahtevo po zmanjšanju ali omejitvi poslovanja, dejavnosti ali mreže institucije,
- zahtevo, da institucija zmanjša tveganje, ki je sestavni del njenih dejavnosti, izdelkov in sistemov.

Vrsto ukrepa bonitetnega nadzora nadzornik izbere glede na resnost položaja in vzroke zanj ter glede na nabor ukrepov in sankcij, ki so mu na razpolago. Ukrepi se lahko uporabljajo samostojno ali v kombinaciji z drugimi.

V splošnem se posebna zahteva po kapitalu naloži vsaki instituciji, pri kateri obstaja neuravnoteženost med njenimi poslovnimi tveganji ter okviri notranjih kontrol in upravljanjem tveganj in, ki je v primernem časovnem obdobju ni mogoče odpraviti z drugimi nadzorniškimi ukrepi.

RAS oz. sistem ocenjevanja tveganj je orodje, s katerim nadzornik organizira (načrtuje, določa prednosti in razporeja) uporabo nadzorniških resursov ter izvaja in upravlja nadzorniško ocenjevanje tveganj. Zagotavlja strukturo in praktična navodila za izvajanje SREP in je torej temeljno orodje za notranje namene nadzora.

Slika 3: Izvajanje nadzora

Vir: Usmeritve o procesu izvajanja nadzora v okviru drugega stebra. Gradivo Banke Slovenije, 2006.

Iz povedanega izhaja, da bo delo nadzornikov odslej mnogo obsežnejše, zahtevnejše in bolj odgovorno, novi pristopi v nadzoru bank bodo tako zahtevali visoko strokovne in specializirane nadzornike in prilagojeno organizacijsko strukturo nadzorne institucije.

3.3. TRETJI STEBER: TRŽNA DISCIPLINA

Tretji stebel predstavlja osnovo za spodbujanje bank k dobri poslovni praksi s strani aktivnih tržnih udeležencev. Tretji stebel predvideva določen obseg obveznih in priporočenih razkritij, ki bi povečal obveščenost tržnih udeležencev, torej transparentnost poslovanja bank in tako odpravil spodbude in možnosti za moralni hazard.

Moralni hazard pomeni v osnovi pretirano izpostavljanje tveganju s strani bank. Gre seveda za skupek različnih vrst tveganj, ki se zlijejo v tveganje nesolventnosti, za katero pa komitenti oz. tržni udeleženci niso kompenzirani, saj niso dobro seznanjeni s poslovanjem banke, ki so ji zaupali svoje prihranke. Banke namreč zbirajo depozite, ki jih nato investirajo v kredite, vrednostne papirje in podobno. Če banka pri tem prevzema prevelika tveganja in/ali jih neučinkovito obvladuje in z njimi slabo upravlja, ali pa jih neustrezno meri in ocenjuje, ob tem pa morda ne zagotavlja dovolj visokega kapitalskega kritja, bodo tržni udeleženci, če bodo s tem seznanjeni, zahtevali kompenzacijo za prevzemanje tveganja, torej bo morala banka pristati na višje pasivne obrestne mere, v nasprotnem primeru bo nekonkurenčna in bodo komitenti umaknili svoja imetja in jih prenesli na druge banke. Z drugimi besedami, investitorji kaznujejo banke za prevzemanje previsokega tveganja z zahtevo po večjem donosu na svoje terjatve. Na ta način bo trg banko discipliniral in jo prisilil k prevzemanju manjšega tveganja, k ustreznemu ocenjevanju in upravljanju s tveganjem in k zagotavljanju ustreznega zavarovanja v obliki kapitala, zato govorimo o tržni disciplini (Rotovnik, 2003, str.38).

Ne smemo spregledati, da bodo banke motivirane za odkrivanje in uporabo naprednejših pristopov za ocenjevanje in upravljanje s tveganjem tudi zato, ker bodo zaradi naprednejših pristopov veljale za bolj kredibilne, saj je uporaba teh pristopov pogojena z izpolnjevanjem številnih pogojev, poleg tega so te banke podvržene natančnejši in strožji kontroli. Iz povedanega sledi, da je lahko tržna disciplina učinkovita le v primeru, da je poslovanje banke transparentno in imajo tržni udeleženci vpogled v poslovanje, torej področje delovanja, strukturo kapitala in kapitalsko ustreznost, način izračunavanja kapitalske ustreznosti in način upravljanja s tveganji.

Pri tem pa nikakor ne smemo spregledati pomembnega dejstva, in sicer da učinkovitost tržne discipline ni odvisna le od transparentnosti oz. sistema javnih razkritij, temveč tudi od motiviranosti trga za spremljanje poslovanja in prevzemanja tveganj s strani bank. Tržni udeleženci so namreč tem bolj motivirani, čim večji je delež financiranja banke iz nezavarovanih obveznosti in čim manjši je obseg sistema zajamčenih vlog, torej vlog za katere jamči država. Pri tem gre tudi za implicitna jamstva, v primeru bank, ki so prevelike oz. prepomembne, da bi jih lahko pustili propasti, saj bi s tem ogrozili stabilnost celotnega gospodarstva te države. Iz povedanega lahko razberemo povezavo med drugim in tretjim stebrom novega baselskega sporazuma: v državah, kjer banke uživajo eksplicitno ali implicitno jamstvo države za vloge komitentov in zato prevzemajo večja tveganja, tržna disciplina ni dovolj učinkovita, zato bo kvalitativni nadzor visoko usposobljenih nadzornikov še posebej pomemben (Nier, Baumann, 2003).

V okviru tretjega stebra bodo tako predpisana in priporočena določena javna razkritja informacij s strani bank. Razkritja bodo pokrivala štiri temeljna področja, pomembna za tržne udeležence in uveljavljanje tržne discipline:

1. Banke bodo morale razkrivati podatke o stopnji implementacije novega kapitalskega sporazuma tako z najvišjega, konsolidiranega nivoja, kot tudi z nivojev posameznih pravnih enot.
2. Razkritja o naravi, sestavinah in lastnostih kapitala bodo podajala pomembne informacije o tem, kolikšne so sposobnosti banke glede blažitve njenih finančnih izgub. Pri tem so za ustrezno presojo o znesku in kakovosti kapitala pomembna predvsem razkritja o inovativnih, kompleksnih in hibridnih kapitalskih instrumentih glede na druge sestavine kapitala kot so vplačane navadne delnice, rezerve in postavke, ki zmanjšujejo temeljni kapital.
3. Najobsežnejši del razkritij predstavljajo razkritja v zvezi z izpostavljenostjo tveganju in metodami ocenjevanja tveganj. Osredotočajo se na štiri ključna tveganja, in sicer kreditno, tržno, operativno in tveganje spremembe obrestne mere v knjigi bančnih postavk ter na tehnike njihovega merjenja in obvladovanja, torej na tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja ter na listinjenje kot tehniko, ki je zaradi svoje specifične narave in kompleksnosti v baselskem sporazumu obravnavana posebej. Banke bodo morale razkriti tudi cilje, strategije in procese upravljanja s tveganji. Podati bodo morale oceno relevantnih tveganj ali vsaj verjetnost realizacije posameznih tveganj, poleg tega pa še informacijo o realiziranih tveganjih, pri čemer bo na tej podlagi mogoče ugotoviti natančnost preteklih predvidevanj posamezne banke in s tem zanesljivost njenega sistema ocenjevanja tveganj.
4. Kazalec, ki smiselno povezuje razkritja v zvezi s kapitalom in izpostavljenosti tveganju je razkritje kapitalске ustreznosti na podlagi razkritja izračunanih kapitalskih zahtev za kreditno, tržno, operativno tveganje, seveda glede na različne pristope, banke pa bodo morale podati tudi količnik kapitalске ustreznosti na konsolidiranem nivoju bančne skupine in na nivoju pomembnejših podružnic (Rotovnik, 2003, str. 40-44).

Razkritja se bodo izvajala na polletni osnovi, če pa gre za zadeve širšega značaja (npr. v zvezi z upravljanjem s tveganjem), pa enkrat letno. Velike mednarodne banke naj bi razkrivale podatke o kapitalskih zahtevah na četrletni osnovi.

Pomembno vprašanje pri tem pa je tudi vprašanje zaupnosti podatkov. Razumljivo je, da so banke zaskrbljene glede razkrivanja zaupnih informacij ter izpostavljanja šibkih področij poslovanja in poslovnih strategij svojim konkurentom. Drugi problem na katerega opozarjajo banke pa so stroški za izdelavo zahtevanih poročil, pri čemer pa baselski komite ne pričakuje bistvene rasti stroškov, saj banke večino teh podatkov že zbirajo za interne namene.

3.4. BASEL II in CAD 3 (PODOBNOSTI IN RAZLIKE)

Za Slovenijo je poleg poznavanja regulative, predpisane z Baselskim sporazumom, posebej pomembno poznavanje posebne evropske direktive o regulatornem kapitalu, tako imenovane

CAD 3. Znotraj te direktive je namreč vsebina baselskega sporazuma prilagojena ciljem in posebnostim enotnega evropskega bančnega trga.

Medtem ko baselski standardi formalno niso obvezni, pa bo direktiva CAD 3 zavezujoča za vse banke evropskega ekonomskega območja. Ključna razlika med Baslom II in CAD3 je, da je Basel II pravzaprav mednarodni standard, ki so ga razvili nadzorniki v sodelovanju s centralnimi bankami, torej sporazum, ki pa predstavlja mehko obliko regulative, je torej le priporočilo, standard, ni pa obligatorjen. Na drugi strani pa je CAD3 akt EU in je tako obvezujoč za vse tiste, ki jih naslavlja, hkrati pa kot zakonski akt ne dopušča multiplih interpretacij in njegova implementacija ni stvar izbire (Quinn, 2006).

Hkratna uveljavitev baselskega kapitalskega sporazuma in evropske direktive pa naj bi zagotovila enakovreden konkurenčni položaj bank iz držav članic EU z neevropskimi bankami. Aplikacija Direktive bo zajela evropsko ekonomsko območje (European Economic Area, EEA), ki sestoji iz sedemindvajsetih držav Evropske unije skupaj z Norveško, Islandijo in Liechtensteinom. Nastala je na podlagi večih direktiv, in sicer 89/299/EEC (Own Funds Directive), 89/647/EEC (Solvency Ratio Directive), 92/30/EEC (Second Banking Directive), 2004/39/EC (Financial Services Directive) in 93/6/EEC (Capital Adequacy Directive, CAD).

Struktura Basla II in CAD3 je podobna. Oba temeljita na tristebernem sistemu, z identično izbiro opcij znotraj prvega stebra. Kljub vsemu pa med dokumentoma obstajajo tudi nekatere pomembne vsebinske razlike:

1. INVESTICIJSKA PODJETJA:

Za razliko od Basla II regulativa CAD3 velja tudi za investicijska podjetja. Pod Baslom I je kapitalska zahteva za kreditno tveganje krila več kot zgolj kreditno tveganje. Vključevala je nenatančno specificiran element za kritje 'drugih tveganj'. V okviru Basla II je kapitalska zahteva za kreditno tveganje zmanjšana, saj je posebej dodana kapitalska zahteva za operativno tveganje, ki krije druga tveganja. Večina investicijskih podjetij pa je izpostavljena zelo nizkemu kreditnemu tveganju, zato je Evropska komisija investicijska podjetja razdelila na tista, ki nosijo malo ali nič kreditnega tveganja in tista, ki nosijo znatna kreditna tveganja. Podjetja z nizkim tveganjem so tista, ki poslujejo kot posredniki, ki torej ne poslujejo za svoj račun.

Tem podjetjem ne bo potrebno imeti kapitalskega kritja za operativno tveganje, kapitalske zahteve bodo temeljile zgolj na trimesečnih stroških.

V primeru, da podjetje vendarle zavzame neko pozicijo v svojem imenu, npr. kot rezultat neuspelega posla posredništva, se v takem primeru kapitalske zahteve zvišajo, in sicer glede na izpostavljenost kreditnemu in tržnemu tveganju. V primeru, da bi kapitalske zahteve z naslova trimesečnih stroškov presegle kapitalske zahteve za operativno tveganje, lahko podjetje prestopi v običajen režim izračunavanja kapitalskih zahtev za operativno tveganje, še posebej, če mora sočasno izpolnjevati tudi kvalitativne zahteve, ki zadevajo operativno tveganje (Quinn, 2006), (Rubin, 2003a, str. 29).

2. IRB PRISTOP K DOLOČANJU KAPITALSKIH ZAHTEV ZA KREDITNO TVEGANJE

Glede na to, da se regulativa EU aplicira širše, torej ne zgolj na banke, je tudi IRB pristop manj rigorozen, posebej za majhne institucije, z namenom spodbuditi jih k uporabi bolj sofisticiranih, naprednejših pristopov. Tako Basel II v primeru uporabe IRB pristopov zahteva aplikacijo le-teh na celoten portfelj, medtem ko regulativa EU omogoča parcialno uporabo teh pristopov, npr. zgolj za podjetniški in tako imenovani 'retail' portfelj (majhne izpostavljenosti), medtem ko za ostale dele svojega portfelja uporabijo standardiziran pristop (Quinn, 2006).

3. MAJHNA IN SREDNJEVELIKA PODJETJA (SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES)

Države, kjer majhna in srednjevelika podjetja predstavljajo pomemben del gospodarstva in bi enakovredna obravnava teh podjetij zaradi večjih kapitalskih zahtev lahko bistveno podražila kapital oz. omejila dostop do sredstev, so izbirale popravke prvotnega dokumenta Basla II. Tako je za majhna in srednjevelika podjetja glede na njihovo velikost uvedena olajšava pri kapitalskih zahtevah, nekatera podjetja pa se zaradi zelo majhnih izpostavljenosti tem podjetjem obravnavajo kar kot del retail portfelja. Poleg tega regulativa EU dovoljuje nižji standard LGD (Loss Given Default) pri uporabi IRB pristopov, in sicer 35% za lizing in faktoring, saj sta to najpomembnejša načina financiranja majhnih in srednjevelikih podjetij, pa tudi za to, ker se te aktivnosti smatrajo kot manj tvegane (Quinn, 2006).

4. ZMANJŠEVANJE KREDITNEGA TVEGANJA

Glede tehnik kreditnega tveganja in njihove obravnave, regulativa EU natančno posnema Basel II, posebej kar zadeva odpor do prepoznavanja zavarovanja z zastavo kot enakovredne tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja in kar zadeva načelo garancij kot najprimernejše tehnike. Kot ustrezne izdajatelje garancij tudi EU prepozna institucije javnega sektorja in multilateralnih razvojnih bank, med drugim tudi zato, ker so take garancije zelo pomembne za pridobivanje finančnih virov za majhna in srednjevelika podjetja.

5. OPERATIVNO TVEGANJE

Snovalci Direktive o kapitalski ustreznosti so najprej razmišljali o nekaterih spremembah glede na Basel II, in sicer o možnosti zavarovanja kot ustrezne tehnike zmanjševanja operativnega tveganja, kar bi impliciralo nižje kapitalске zahteve za operativno tveganje. Obstoječa direktiva na področju kapitalskih zahtev za operativno tveganje vendarle posnema baselske standarde, z izjemo nekaterih razlik v zvezi z operativnim tveganjem investicijskih podjetij (Quinn, 2006).

Ker bo večina bank na območju Slovenije, predvsem tistih, ki imajo sedež v RS pri izračunavanju kapitalskih zahtev za kritje kreditnega tveganja uporabljala standardiziran pristop, so za nas pomembne predvsem točke, v katerih se regulativa znotraj standardiziranega pristopa v CAD 3, razlikuje od Basla II. Ker v večini evropskih držav uporaba bonitetnih agencij in njihovih ratingov ni najbolj razširjena, bo v skladu z diskrepcijo nacionalnih nadzornikov mogoče uporabiti tudi bonitetne ocene izvoznih agencij in podatkovno bazo finančnih izkazov. Za razliko od Basla II, CAD 3 dovoljuje, da se za tehtanje terjatev bank do lastne države in centralne banke uporablja ugodnejša utež od tiste, ki izhaja iz zunanega ratinga, dovoljuje celo utež 0%, vendar izključno za terjatve denominirane in financirane v domači valuti. V obeh sporazumih (Basel II

in CAD 3) pa se utež 0% uporablja tudi za tehtanje terjatev bank do mednarodnih institucijam kot so ECB, IMF in podobno.

Direktiva CAD 3 tudi predpisuje le eno izmed obeh v baselskem dokumentu dovoljenih alternativ za tehtanje terjatev bank do drugih bank in oseb javnega sektorja, ki bo obvezna za vse države članice. Tako naj bi se odpravile možnosti za arbitriranje bank s poslovnimi enotami v različnih državah med predpisanimi regulatornimi rešitvami v teh državah.

Zanimivo je predvsem področje zavarovanja s hipotekami. Basel II namreč določa, da se za tehtanje terjatev, zavarovanih s hipoteko na poslovne nepremičnine, uporablja utež 100%, za terjatve, zavarovane s hipoteko na stanovanjske nepremičnine pa 35%, kar predstavlja znatno kapitalsko olajšavo v primerjavi s prej zahtevanimi 50%. To pa ne velja za evropsko ureditev, ki trenutno omogoča 50% tehtanje tako za terjatve, ki so zavarovane s hipotekami na stanovanjske nepremičnine, kot tudi za terjatve, zavarovane s hipotekami na poslovne prostore. Tako bo nova regulativa ob implementaciji v EU povzročila celo zaostrovanje kapitalskih zahtev.

Baselski komite je določil, da se bodo lahko nacionalni regulatorji na dobro in dolgo delujočih nepremičninskih trgih ter ob izpolnjevanju strogih kvantitativnih pogojev odločili za predpisovanje 50% uteži za tehtanje terjatev njihovih bank, ki so zavarovane s poslovnimi hipotekami (Rubin, 2003a, str.28).

4. REGULATORNI NADZOR V BASLU II; VPRAŠANJE POSLOVANJA IN NADZORA MEDNARODNO AKTIVNIH BANK (CROSS-BORDER ISSUES)

Basel II z drugim stebrom predstavlja torej tudi pomemben kvalitativni premik v pojmovanju kapitalske ustreznosti bank. Bančni nadzor, kot poudarja Baselski komite, ni eksaktna znanost, zato je presoja nadzornikov do neke mere neizogiben element skrbnega in varnega bančnega poslovanja. Ob tem pa več kot 40 nacionalnih diskrecijskih pravic in različna nadzorna praksa dajejo nacionalnim nadzornikom možnost različne interpretacije in uporabe nove regulative o kapitalski ustreznosti (Basla II), kar sproža vrsto polemik glede zagotavljanja enakih pogojev poslovanja, saj diskrecije nacionalnih nadzornikov porajajo neenake konkurenčne pogoje in možnost nastanka regulatorne arbitraže. Nadzorna praksa se med državami namreč razlikuje po naravi in po vsebini in je odvisna predvsem od velikosti, strukture in stopnje kompleksnosti bančnega sistema.

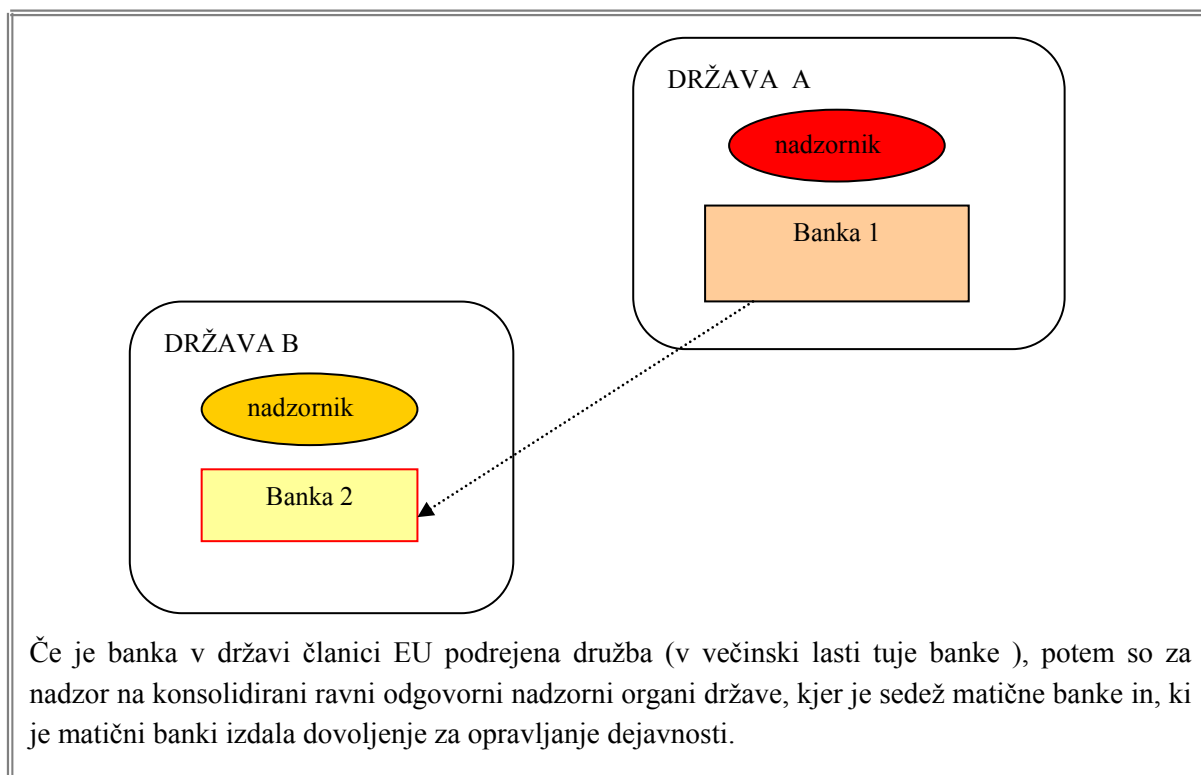
Problem enakih pogojev poslovanja je še posebej pomemben za mednarodno aktivne banke ali bančne skupine, katerih članice poslujejo na ozemlju več različnih držav. V teh primerih se namreč pojavi vprašanje, kako in v kolikšni meri naj se bančna skupina podreja različnim zahtevam vpletenih nacionalnih nadzornikov, ki izhajajo iz različne nadzorne prakse po

posameznih državah in iz diskrecijskih pravic nadzornikov in kdo je pri tem odgovorni nadzornik (lead regulator).

4.1. NAČELO NADZORA DOMAČE DRŽAVE

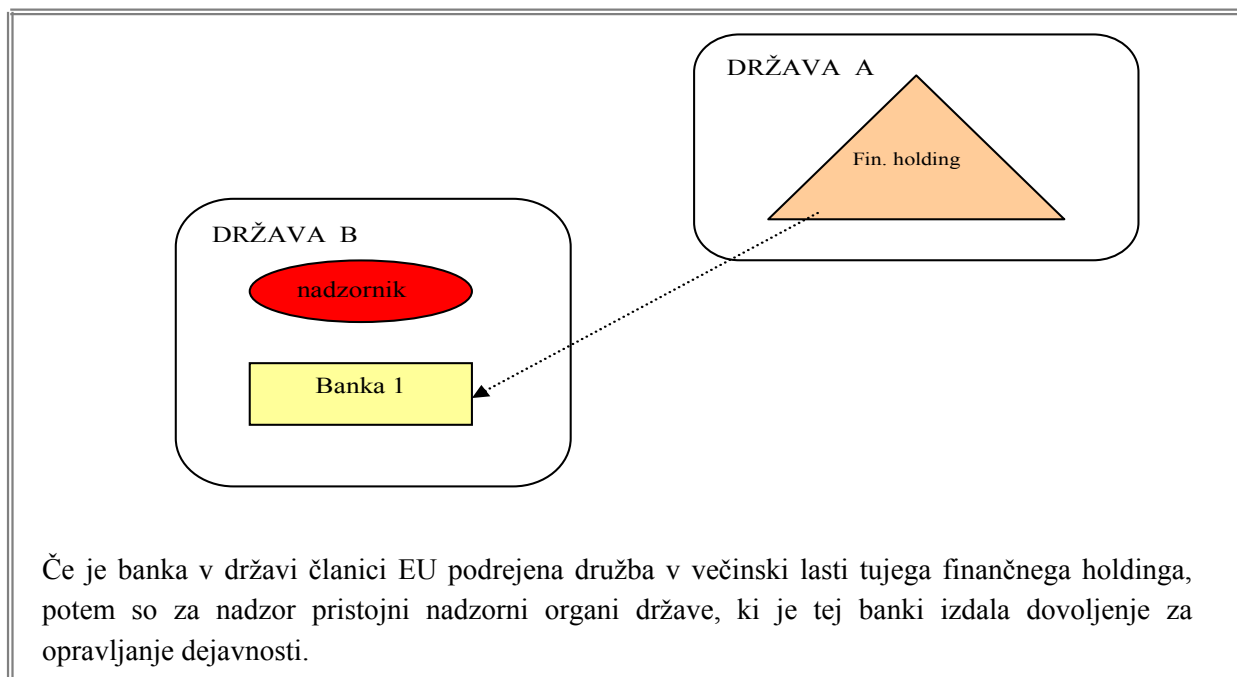
V državah EU je to vprašanje formalno rešeno, saj tu velja načelo nadzora domače države. Nadzornik domače države (home supervisor), torej države, kjer ima sedež matična finančna institucija, ki ima podružnice oz. poslovne enote, izpostave (branches) v državah članicah EU, oz. finančna institucija, ki ima večinsko lastništvo nad neko tujo banko (subsidiary), je torej odgovoren za nadzor na konsolidirani ravni, torej za nadzor celotne bančne skupine, ki posluje v državah članicah EU, kakor je določeno z zadnjim posvetovalnim dokumentom Evropske komisije za novo kapitalsko direktivo CAD3. Pri tem nadzor na konsolidirani ravni oz. na ravni skupine pomeni popoln pregled nad strukturo skupine, nad centraliziranimi funkcijami, ki se izvajajo na ravni skupine, pregled nad tveganji, ki jim je izpostavljena skupina kot celota in nadzor solventnosti celotne skupine.

Slika 4: Konsolidirani nadzor nad podrejeno družbo 1

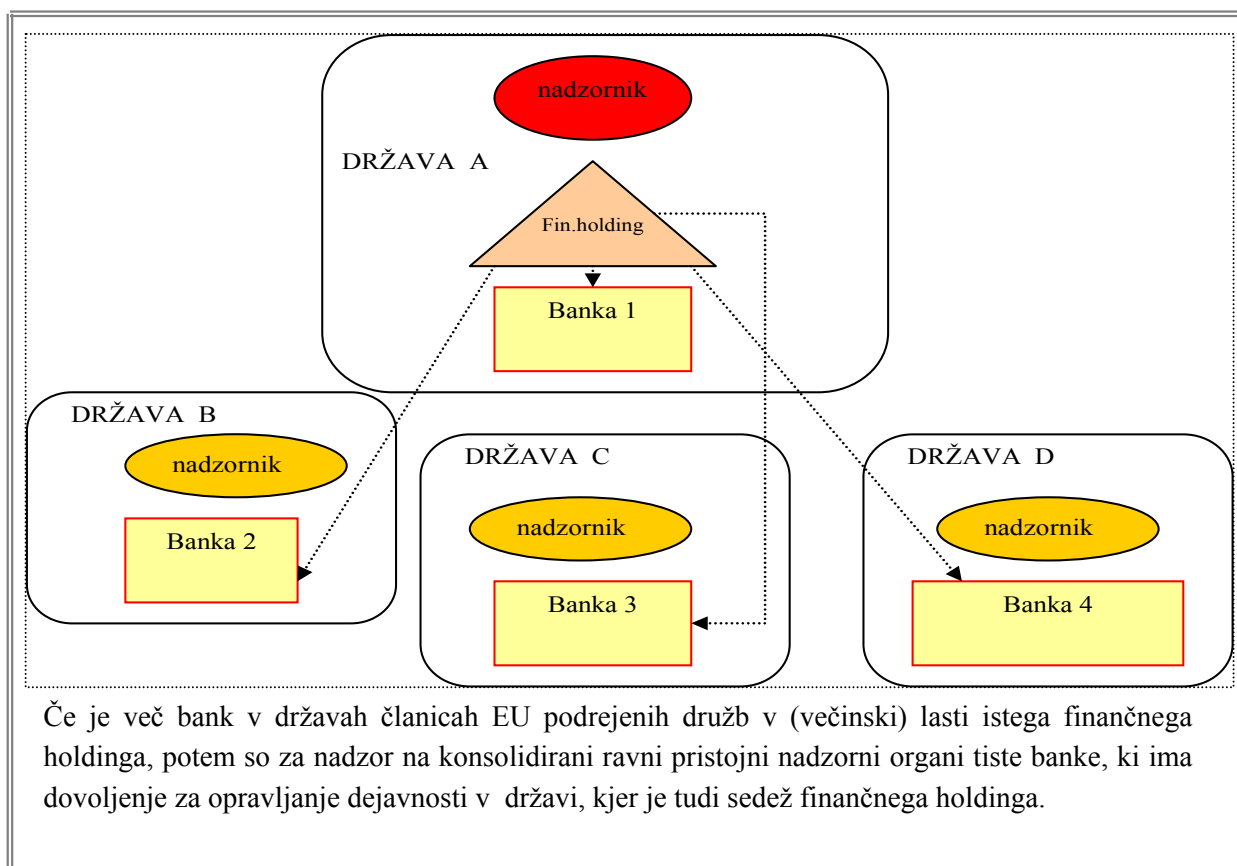
Vir: Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors, 2006.

Slika 5: Konsolidirani nadzor nad podrejeno družbo 2

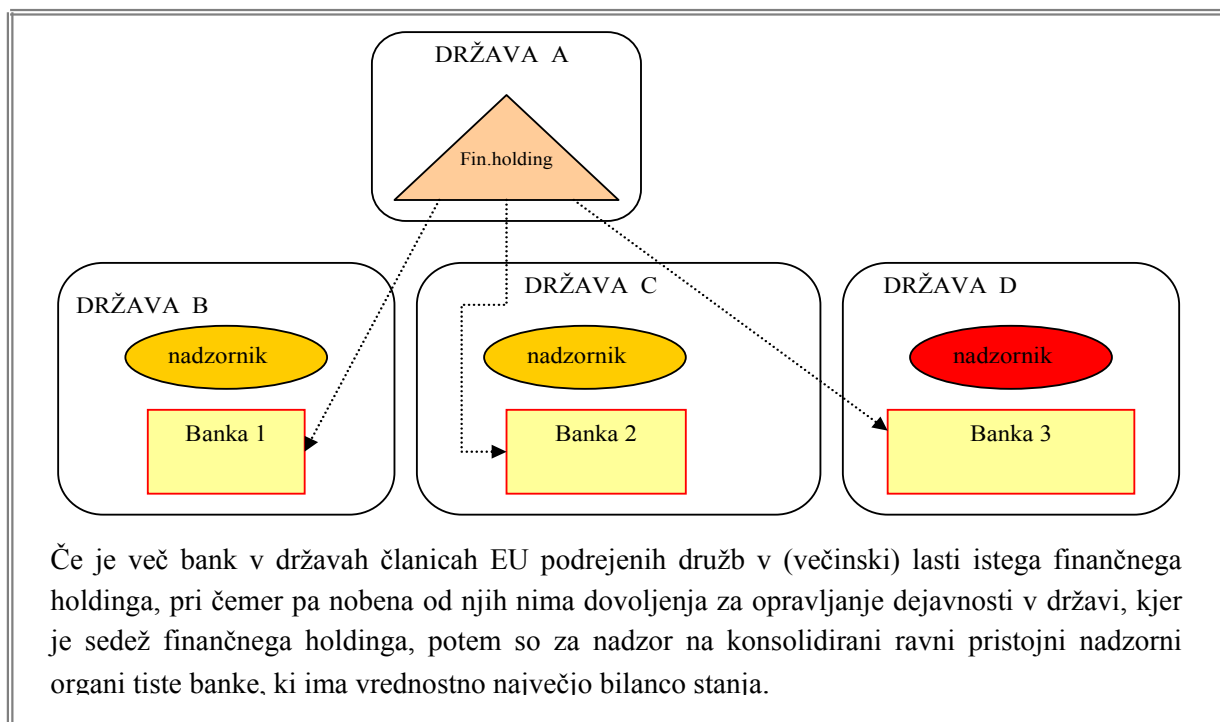
Vir: Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors, 2006.

Slika 6: Konsolidirani nadzor nad podrejenimi družbami 1

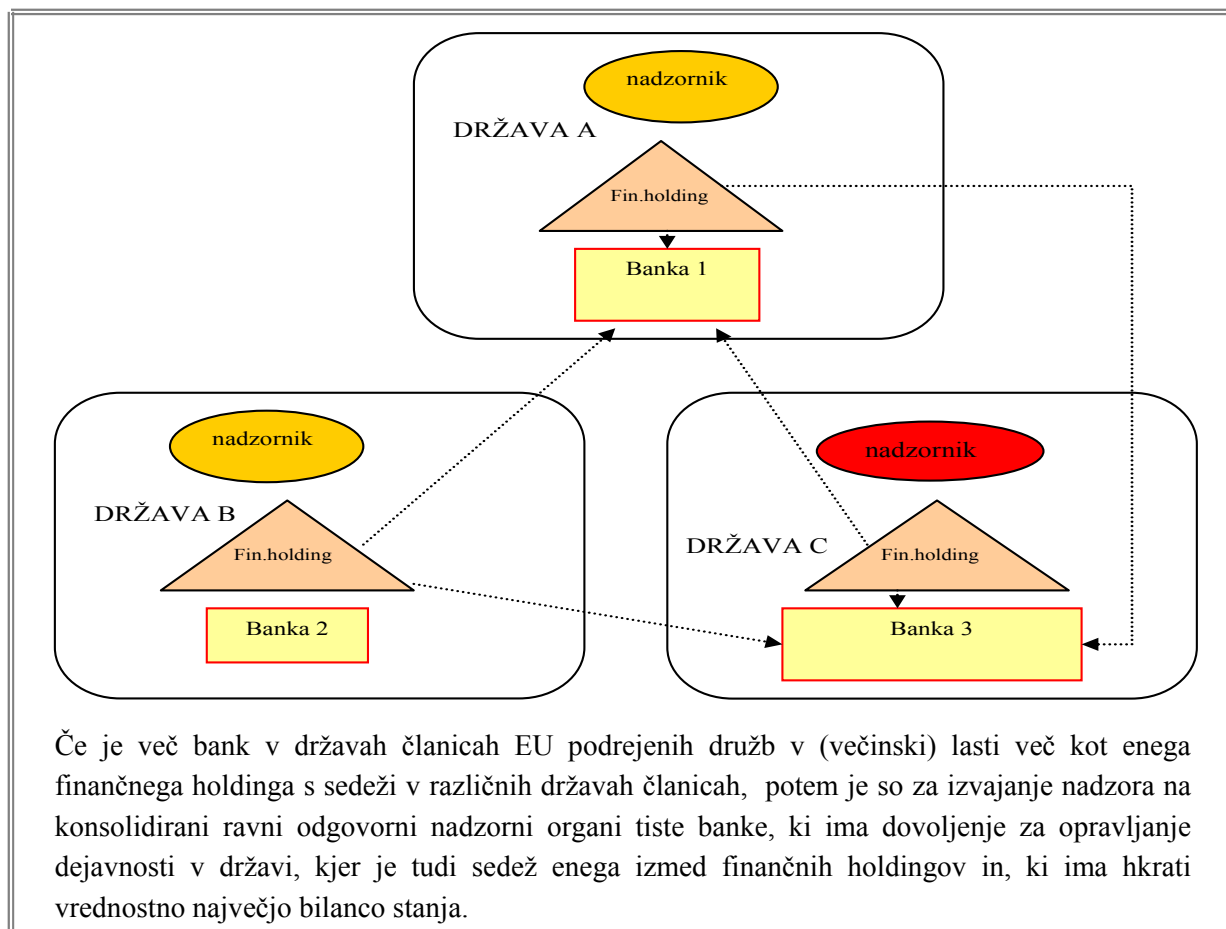
Vir: Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors, 2006.

Slika 7: Konsolidirani nadzor nad podrejenimi družbami 2

Vir: Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors, 2006.

Slika 8: Konsolidirani nadzor nad podrejenimi družbami 3

Vir: Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors, 2006.

4.2. NAČELA UVAJANJA NOVE REGULATIVE NA PODROČJU NADZORA BANČNEGA POSLOVANJA PRI MEDNARODNO AKTIVNIH BANKAH

Implementacija novega kapitalskega sporazuma pri bančnem poslovanju preko meja naj bi temeljila na petih pomembnih načelih, ki jih je utemeljil Baselski komite za nadzor bančnega poslovanja (High level principles for the cross-border implementation of the New Accord, 2003).

1. načelo: Pomembno je poudariti, da nova direktiva ne bo spremenila odgovornosti nacionalnih nadzornikov (host supervisors), torej nadzornikov držav gostiteljic, torej držav, kjer imajo dovoljenje za opravljanje dejavnosti banke, ki so v večinski lasti tujih bank oz. finančnih holdingov in banke, ki so podružnice tujih bank. Tako ti ostajajo odgovorni za nadzor na ravni posamezne entitete in imajo pravna pooblastila tudi za različne oblike intervencije, akcije v primerih, ko v poslovanju banke, pri implementaciji ali izvajanju nove regulative zaznajo nepravilnosti. Pri tem so pooblastila in odgovornosti nacionalnih (gostiteljskih) nadzornikov odvisne tudi od tega, ali je banka, ki jo nadzorujejo zgolj podružnica (branch) ali pa gre za banko, ki je v tuji večinski lasti.

To načelo je posebej pomembno zato, ker ima nacionalni nadzornik natančnejši pregled nad bančnim sistemom, splošnimi gospodarskimi razmerami in lokalnimi tržnimi pogoji in lahko tako mnogo bolje razume in oceni tveganja, tudi tista, ki so lokalno specifična in lahko tako le nacionalni nadzornik natančno oceni kapitalsko ustreznost banke in ustreznost sistemov za upravljanje s tveganji, kar je ravno bistvo regulatornega nadzora zajetega v drugem stebru nove regulative.

Ob tem CAD3 ponuja možnost (131. člen CRD), da nacionalni nadzornik odgovornost in izvajanje nadzora nad entiteto (banko v večinski lasti oz. podružnico) v celoti prepusti domačemu nadzorniku, v skladu s predhodnim pisnim dogovorom, o tem pa mora biti obveščena tudi Evropska komisija in preko nje Evropski bančni komite.

2. načelo: Domači nadzornik (home supervisor) je odgovoren za implementacijo nove regulative na ravni bančne skupine, pri čemer pa je o planiranih aktivnostih dolžan obvestiti nadzornika države gostiteljice. Nacionalni nadzorniki pa so odgovorni za implementacijo na ravni posameznih entitet (bank v večinski lasti, podružnic). Pri tem je seveda nacionalnemu nadzorniku v interesu, da sprejme metode in procese, ki jih banka uporablja na ravni bančne skupine, saj s tem banko razbremeni usklajevanja in zmanjša možnost regulatorne arbitraže. Vendar pa se lahko zgodi, da nadzornik države gostiteljice izbranih rešitev ne more odobriti. Razlogi so lahko v pravnih omejitvah države gostiteljice, ali pa v primeru ko domači nadzornik konsolidiranega nadzora ne opravlja učinkovito (Kovač, 2003, str. 29).

3. načelo: Posebej banke, ki poslujejo kot samostojne pravne sebe (subsidiaries), morajo izpolnjevati zahteve nadzornikov države gostiteljice (host supervisors), kakor se tudi podrejata jurisdikciji države, v kateri imajo dovoljenje za opravljanje bančne dejavnosti. Tako lahko pravne in druge ovire znotraj predpisov države gostiteljice onemogočijo, da bi nadzorniki države

gostiteljice odobrili iste metode oz. pristope znotraj Basla II, kakor se uporabljajo tudi na konsolidirani ravni. Nekatere jurisdikcije imajo znaten vpliv tudi na poslovanje bank, ki so zgolj podružnice tujih bank (branches) .

4. načelo: Uspešna implementacija nove regulative v tistem delu, ki zadeva nadzor bank, zahteva poglobljeno in pragmatično sodelovanje med domačimi nadzorniki in nadzorniki iz držav gostiteljic, in sicer v izogib podvajanju postopkov v okviru nadzora nad bančnim poslovanjem in implementacijo nove regulative in z namenom optimiziranja resursov, potrebnih za izvajanje nadzorne funkcije. Nadzorniki naj se torej dogovorijo o medsebojni delitvi nalog, pri čemer pa bodo naloge posameznega nadzornika odvisne od stopnje integracije posamezne entitete v bančno skupino, predvsem od stopnje integracije procesov upravljanja s tveganju in od pomena, ki ga entiteta zaradi svoje velikosti, kompleksnosti in operacij ima za celotno bančno skupino in njeno izpostavljenost tveganju. Upoštevati pa je potrebno tudi pomen entitete za lokalni trg in vplive nanj. Seveda lahko domači in nacionalni nadzornik različno ocenjujeta pomen posamezne banke za skupino, zato se je pri ocenjevanju pomena oz. vpliva potrebno opreti na različne faktorje.

Komite evropskih bančnih nadzornikov predlaga naslednje kriterije:

za merjenje vpliva, ki ga ima banka na lokalni trg države gostiteljice:

- tržni delež banke na strani sredstev (npr. krediti) ali obveznosti (npr. depoziti),
- ali predstavlja banka (entiteta) pomemben del infrastrukture finančnega sistema,
- specifične vloge banke (entitete) na lokalnem trgu,
- vloga banke (entitete) pri zagotavljanju likvidnosti na lokalnem trgu,

za merjenje vpliva na celotno (bančno) skupino:

- prispevek banke (entitete) glede na celotno skupino, torej prispevek k prihodkom, dobičku pred obdavčitvijo ali h kapitalu za izpolnjevanje zahtev v zvezi s kapitalom,
- stopnja in vrsta tveganj, ki jim je izpostavljena banka (entiteta) zaradi svojih aktivnosti,
- organizacijska struktura skupine, sistem notranje kontrole v skupini, sistemi upravljanja s tveganji na ravni skupine,
- stopnja avtonomije banke (entitete),
- korelacija tveganj med različnimi bankami (entitetami) v skupini.

Delitev nalog med nadzorniki bo torej različna od primera do primera, odvisna pa bo tudi od obsega uporabe enakih pristopov in tehnik v skupini, razpoložljivosti podatkov in drugih dejavnikov centralizacije. V bančnih skupinah, v katerih so procesi večinoma centralizirani in se iste tehnike uporabljajo bolj ali manj na nivoju celotne skupine je mogoče pričakovati, da bo postopke odobritve¹⁴, ki jih nalaga prvi steber vodil domači nadzornik. Kadar pa banka ni

¹⁴ Direktiva o kapitalski ustreznosti v 129. členu (2.točka) utemeljuje zahtevo po sodelovanju med nadzorniki v zvezi z odobritvami uporabe naprednih pristopov, in sicer pristopa temelječega na internih ratingih (IRB) za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje in naprednih pristopov (AMA) za izračunavanje kapitalskih zahtev za operativno tveganje ter VAR (Value At Risk) modelov za merjenje izpostavljenosti tržnemu tveganju, in sicer v

popolnoma integrirana v bančno skupino, ali pa je v okviru skupine celo zadolžena za globalno upravljanje posameznih produktov, se lahko nadzornika dogovorita, da postopke odobritve vodi nadzornik države gostiteljice (Kovač, 2003, str. 29). Gre za odobritve uporabe naprednih (IRB) pristopov za izračunavanje kapitalskih zahtev za kreditno tveganje in naprednih pristopov za izračunavanje kapitalskih zahtev za operativno tveganje.

Baselski komite pričakuje, da bo domači nadzornik tisti, ki bo dal pobudo za sodelovanje in bo koordiniral izvajanje nalog bančnega nadzora. Domači nadzornik naj bi oblikoval tudi ustrezno strategijo komuniciranja z vpletenimi nacionalnimi nadzorniki, ki pa je seveda odvisna od pomena entitete v državi gostiteljici za celotno bančno skupino. Oblike komunikacije so lahko formalne, torej v obliki memorandumov, torej bilateralnih ali multilateralnih dogovorov oz. manj formalne, kar pač bolj ustreza vpletenim nadzornikom.

5. načelo: Priporočljivo je, da domači nadzorniki v sodelovanju z nadzorniki gostitelji izdelajo okviren plan izvajanja nadzora in z delitvijo nalog, pristojnostmi posameznih nadzornikov in planiranimi akcijami podrobno seznanijo celotno bančno skupino, ki posluje preko meja, posebej če gre za kompleksno bančno skupino, ki pod različnimi jurisdikcijami opravlja pomemben del svoje dejavnosti. Izvajanje nadzora mora biti torej dovolj transparentno (High level principles for the cross-border implementation of the New Accord, 2003).

Prost pretok informacij je seveda ključnega pomena za učinkovito sodelovanje med posameznimi nadzornimi institucijami.

4.3. IZMENJAVA INFORMACIJ

Izmenjava informacij naj bi potekala v obeh smereh, torej od domačega nadzornika h gostiteljskemu in obratno. V 132. členu Direktiva o kapitalski ustreznosti ločuje med dvema tipoma informacij. 'Nujne informacije' (essential information) so tiste, ki lahko vplivajo na oceno finančne stabilnosti banke s strani neke druge države članice in morajo biti samoiniciativno sporočene vsem nadzornikom, ki jih nadzor te banke zadeva na ravni entitete ali na konsolidirani ravni.

Čeprav Direktiva o kapitalski ustreznosti eksplicitno ne definira 'pomembnih informacij' (relevant information), pa lahko ta pojem razumemo kot informacije, ki so pomembne za izpolnitev obveznosti drugega nadzornika. Te informacije naj bi se posredovale zainteresiranim nadzornikom na njihovo zahtevo. Nadzorniki naj bi se med seboj dogovorili o vsebini, obliki in načinu sporočanja teh informacij (npr. konferenčni klici, sestanki, pisna sporočila), z namenom izogniti se nepregledni masi informacij.

Nujne informacije (essential information) naj bi po 132. členu Direktive zajemale naslednja področja:

primerih, ko bančna skupina izrazi namen uporabiti omenjene napredne pristope za celotno ali del bančne skupine, torej na konsolidirani ravni, kot tudi na ravni posameznih delov skupine (entitet). Vloga regulatornega nadzora znotraj prvega stebra pri mednarodno aktivnih bankah je natančneje pojasnjena v Prilogi A5.

- pomembne spremembe v strukturi skupine in spremembe organov, pristojnih za izvajanje nadzora na konsolidirani ravni, na sub-konsolidirani ravni in na ravni vseh pomembnejših entitet v skupini,
- pomembnejše spremembe v načinu posredovanja informacij različnim nadzornikom in v načinu obdelave teh informacij,
- težave oz. nepričakovani dogodki v kateri izmed entitet v skupini, ki bi lahko imele pomembne učinke na celotno skupino (spill-over effect),
- sankcije in izredni ukrepi pristojnih oblasti, vključno z dodatnimi kapitalskimi zahtevami in omejitvami glede uporabe naprednih pristopov za izračunavanje kapitalskih zahtev (Directive 2006/ 48/ EC, Article 125,126, 2006).

4.4. PROCES IZVAJANJA NADZORA BANČNEGA POSLOVANJA PRI MEDNARODNO AKTIVNIH BANKAH (BANČNIH SKUPINAH)

Bančne skupine, ki poslujejo preko meja, naj bi povzele SREP¹⁵, kot ga predlaga Komite evropskih bančnih nadzornikov. Proces nadzora in ocenjevanja naj bi torej v vseh državah članicah temeljil na istih načelih in podobnih postopkih, kar bi povzročilo poenotenje nadzorne prakse med nadzorniki v EU in s tem omogočilo možnost za koordinirano akcijo nadzornikov ter omejilo podvajanje aktivnosti in s tem racioniralo resurse potrebne za nadzor.

Predlog izvajanja SREP se nekoliko razlikuje glede na to, ali gre za nadzor bančne skupine in njenih entitet, torej podrejenih družb (subsidiaries) oz. ali gre za nadzor bančne skupine in njenih podružnic, oz. poslovnih enot, izpostav (branches).

¹⁵ Pojem je pojasnjen v tretjem poglavju, točka 3.2.2, str. 22.

1. korak: Začetek procesa

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Začetne ocene in proučevanje	- Identifikacija strukture skupine in ključnih tveganj, ki jim je skupina izpostavljena - Pregled nad vsemi nadzorniki znotraj in izven EU, ki so kakorkoli vpleteni v proces nadzora skupine - V sodelovanju s skupino oz. matično banko : - narediti prve ocene stopnje in vrste tveganj, ki jim je skupina izpostavljena - proučiti načrte bančne skupine za implementacijo naprednih pristopov znotraj nove regulative in proučiti notranje procese ocenjevanja kapitalske ustreznosti (ICAAP) - ugotoviti vrzeli v poznavanju tujih bank članic skupine in njihovega poslovanja - Pripraviti zahteve za informacije, ki jih je potrebno pridobiti od nacionalnih nadzornikov	- V sodelovanju z banko : - identificirati centralizirane funkcije - ugotoviti integriranost banke v bančno skupino - Pripraviti zahteve za informacije, ki jih je potrebno pridobiti od nadzornika na konsolidirani ravni - Pripraviti informacije, ki bi jih bilo potrebno sporočiti nadzorniku na konsolidirani ravni in drugim nacionalnim nadzornikom.
Oblikovanje strategije komuniciranja	Pripraviti strategijo komuniciranja z vsemi vpletenimi nadzorniki	
Identifikacija najpomembnejših členov (bank) v skupini	Ugotoviti, katere banke (entitete) so najpomembnejše za celotno skupino	Predstaviti svoj vidik pomena banke (entitete) za celotno podružnico.

2. korak: Identifikacija tveganj in njihovo ocenjevanje

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Razumevanje stopnje in vrste tveganj, ki jim je izpostavljena skupina kot celota in znotraj nje posamezne entitete na individualni ravni Zapolnitev vrzeli v znanju s potrebnimi informacijami	- Oblikovati splošno oceno stanja in tveganja celotne skupine glede na njene cilje, strategije, politike in notranje procese, prepoznati pomembnejša področja, ki naj bodo podvržena natančnejšemu nadzoru - Seznanimi nadzornike držav gostiteljic s temi ocenami in se o njih sporazumeti z nadzorniki pomembnejših enot	- Sporočiti ocene izpostavljenosti tveganjem za nadzorovane banke (entitete) - Sporočiti cilje, strategije, politike, procese za nadzorovano banko nadzorniku na konsolidirani ravni

3. korak: Planiranje procesa nadzora

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Opredelitev potrebnih nalog v okviru nadzora, z namenom eliminirati podvajanje nalog	• Posvetovati se z nadzorniki ključnih entitet v skupini, z namenom ugotoviti možnosti oz. področja koordinirane akcije	• Sodelovati z nadzornikom na konsolidirani ravni z namenom doseči konsenz v zvezi s potrebnimi nalogami v okviru nadzora in ugotoviti priložnosti za koordinirano akcijo z namenom eliminirati podvajanje nalog
Razdelitev nalog med nadzorniki z namenom doseči učinkovit nadzor z racioniranjem resursov	• Opredeliti naloge, ki jih lahko prepusti nacionalnim nadzornikom ključnih entitet v skupini in se o tem sporazumeti s ključnimi nadzorniki • Sporazumeti se o nalogah, ki jih lahko prevzame namesto nacionalnih nadzornikov • Opredeliti naloge, ki naj bodo izvedene izključno na nivoju celotne skupine	• Ugotoviti, katere naloge lahko prepusti nadzorniku na konsolidirani ravni in utemeljiti razloge zakaj te naloge morajo biti izvedene • Sporazumeti se z nadzornikom na konsolidirani ravni o nalogah, ki naj jih (nacionalni nadzornik) prevzame v izvajanje
Sprejeti najustreznejši model planiranja posameznih aktivnosti znotraj procesa nadzora Oblikovati plan izvajanja posameznih aktivnosti, ki vključuje: - razdelitev nalog - potrebne resurse (koliko nadzornikov izvaja to nalogo) - razvrstitev nalog po prioriteti - časovni okvir izvajanja nalog	• Sporazumeti se z nacionalnimi nadzorniki o najprimernejšem modelu planiranja in koordiniranja aktivnosti znotraj procesa nadzora • Organizirati sestanek z nadzorniki ključnih entitet	• Sporazumeti se o planu izvajanja posameznih aktivnosti z nadzornikom na konsolidirani ravni

4. korak: Izvajanje nalog v procesu nadzora

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Soočiti se z nepričakovanimi situacijami v procesu nadzora in ugotoviti, ali bo zaradi nepričakovanih zadev potrebna revizija pripravljenega plana izvajanja nadzora	- Poročati ostalim nadzornikom o nepredvidenih zadevah - V sodelovanju z ostalimi nadzorniki popraviti plan izvajanja nadzora	Poročati nadzorniku na konsolidirani ravni o nepredvidenih zadevah, ki bi lahko pomembno vplivale na izvajanje plana nadzora
Izpolnjevanje nalog	Urediti izsledke lastnega dela in prispevke nadzornikov ključnih entitet	Sporočiti ključne izsledke nadzorniku na konsolidirani ravni v skladu s pripravljenim načrtom nadzora
Priprava zaključkov	V sodelovanju z nadzorniki ključnih entitet pripraviti zaključke na podlagi izsledkov	Sodelovanje pri pripravi zaključkov na podlagi izsledkov

5. korak: Ovrednotenje

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Odgovor nadzornikov na izsledke in zaključke, oblikovanje programov za odpravljanje nepravilnosti oz. pomanjkljivosti, ugotovljenih v procesu nadzora	Oblikovati program za odpravljanje nepravilnosti in pomanjkljivosti na konsolidirani ravni, opredeliti možnosti za koordinacijo izvajanja pripravljenih programov	Pripraviti programe za odpravljanje ugotovljenih nepravilnosti oz. pomanjkljivosti za posamezne entitete in jih posredovati nadzorniku na konsolidirani ravni

6. korak: kontinuiran nadzor

Namen	Naloge nadzornika na konsolidirani ravni	Naloge nacionalnega nadzornika na ravni enote
Spremljanje napredka pri izpolnjevanju pripravljenih programov za odpravljanje nepravilnosti oz. pomanjkljivosti	Spremljati napredek pri izpolnjevanju programa, zastavljenega na konsolidirani ravni, sporočanje relevantnih zadev v zvezi z izpolnjevanjem programov nadzornikom ključnih entitet	Spremljati napredek pri izpolnjevanju programa, zastavljenega na ravni entitete, sporočanje pomembnih zadev nadzorniku na konsolidirani ravni
Pravočasna reakcija na dogodke v procesu kontinuiranega nadzora	Sporočanje relevantnih zadev nacionalnim nadzornikom ključnih bank (entitet)	Sporočanje relevantnih zadev nadzorniku na konsolidirani ravni

Vir: Guidelines for co-operation between consolidating supervisors and host supervisors. Committee of European Banking Supervisors, 2005.

Proces izvajanja SREP ter vloga domačega nadzornika in nadzornika države gostiteljice znotraj njega, je shematično predstavljen v Prilogi A4 .

5. UČINKI BASELSKEGA SPORAZUMA

5.1. KVANTITATIVNE ŠTUDIJE UČINKOV

Da bi lahko ocenili učinke novega kapitalskega sporazuma, je baselski komite do junija 2004, ko je izšel četrti in hkrati dokončni dokument za Basel II, opravil tri kvantitativne študije učinkov, do junija 2006 pa še četrto in peto. Rezultati prvih dveh študij niso potrdili pravilnosti opravljenih sprememb v metodologiji izračuna kapitalskih zahtev, saj niso potrdili enega izmed ključnih ciljev sporazuma, namreč da bi kapitalske spodbude in prihranki naraščali z uporabo bolj sofisticiranih pristopov.

Šele tretja študija učinkov (QIS 3) je po nekaterih opravljenih spremembah v določilih Basla II dala spodbudnejše rezultate. V to študijo, ki je zajela 365 bank iz triinštiridesetih držav, so bile prvič vključene vse države članice EU in pet držav pristopnic. Ta študija pa je že pokazala, da kapitalske spodbude naraščajo z uporabo zahtevnejših pristopov. Rezultati so pokazali, da so se kapitalske zahteve z naslova kreditnega tveganja pri uporabi vseh pristopov zmanjšale, pri čemer so bile v standardiziranem pristopu olajšave tako majhne, da so bile v celoti izničene s povečanjem kapitalskih zahtev z naslova operativnega tveganja.

Peta globalna študija učinkov (QIS5), katere izsledki so bili objavljeni junija 2006, je zajela množico bank iz 31 držav.

Študija je pokazala, da se bodo za skupino G10¹⁶ kapitalske zahteve ob upoštevanju najverjetnejše izbire pristopov k izračunavanju kapitalskih zahtev za kreditno in operativno tveganje v povprečju znižale za 6,8% do 11,3%, predvsem na račun uporabe naprednejših pristopov k izračunavanju kapitalskih zahtev, prav tako pa se bodo kapitalske zahteve znižale tudi v večini drugih držav zajetih v študijo. V nekaterih državah, ki bodo uporabljale preproste pristope, pa se bodo kapitalske zahteve celo povečale, in sicer tudi do 19,5 %, predvsem na račun dodatnih kapitalskih zahtev za operativno tveganje (Results of the fifth quantitative impact study QIS 5, 2006).

5.2. UČINKI V EU

Da bi ovrednotili učinke Direktive o kapitalski ustreznosti (CAD 3), ki je obligatorna za vse države evropskega ekonomskega območja, je Evropska komisija izvedla vzporedno študijo učinkov (QIS 5), ki je zajela 19 držav EU in Norveško. Najpomembnejši zaključek te študije je, da naj bi se z implementacijo novih kapitalskih pravil, kapitalske zahteve v bankah ob uporabi najverjetnejših pristopov k izračunavanju kapitalskih zahtev za kreditno in operativno tveganje v povprečju znižale za 7,7% do 15,4%. Izsledki kažejo, da naj bi se kapitalske zahteve (minimalno) zmanjšale celo ob uporabi standardiziranega pristopa za izračunavanje kapitalskih zahtev za kreditno tveganje.

Pomembno je tudi dejstvo, da glede na rezultate raziskave odločitev, da bo Direktiva o kapitalski ustreznosti (CAD 3) zavezujoča za vse, bank v EU ne bo postavila v neugoden konkurenčni položaj in da ne bo nikakršnega negativnega vpliva na razpoložljivost in financiranje kreditov za mala podjetja v večini držav EU, saj so učinki procikličnosti (pojem je pojasnjen v nadaljevanju) manj škodljivi kot obstoječa pravila. Glavni vir zmanjšanja kapitalskih zahtev bo namreč ravno portfelj majhnih dolžnikov (retail portfolio), ki je večinoma sestavljen iz kreditov majhnim in srednjim podjetjem ter stanovanjskih hipotekarnih kreditov.

Makroekonomski učinki Basla II na ekonomijo EU so majhni in lahko generirajo le nenevarne ekonomske 'šoke' z vidika zmanjšanja stroškov kapitala za podjetja in povečanja BDP (Quantitative impact study 5; Overview on the results of the EU countries, 2006).

5.3. UČINEK PROCIKLIČNOSTI

Čeprav bo novi kapitalski sporazum najverjetneje ustrežnejši z vidika zagotavljanja varnega poslovanja bank oz. zagotavljanja solventnosti bank, pa se je potrebno zavedati tudi nekaterih

¹⁶ 'Group of ten'; gre za skupino desetih industrijsko razvitih držav (Belgija, Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, Nizozemska, Švedska, Švica, Velika Britanija in ZDA), ki so podpisnice sporazuma GAB (General Agreements to Borrow).

nezaželenih posledic, ki bi jih lahko povzročila uvedba tega sporazuma. Poleg doslej obravnavanih učinkov na mikroekonomski ravni, pa je potrebno posledice uvedbe novega sporazuma proučiti tudi širše, z makroekonomskega vidika. Tu pa naletimo na poseben problem, in sicer problem **procikličnosti**. Novi baselski sporazum bi namreč utegnil okrepiti ciklična nihanja v gospodarstvu, torej poglobiti gospodarske recesije in še povečati in pospešiti gospodarske vzpone.

Vzrok za to je ravno v tisti lastnosti novega sporazuma, ki na mikroravni, torej z vidika posamezne banke pomeni največjo prednost. Gre namreč za že omenjeno večjo občutljivost novih pristopov k merjenju tveganja poslovanja in k ugotavljanju kapitalskih zahtev. Problem procikličnosti kot opisane nezaželene lastnosti novih pristopov in metod izhaja predvsem iz takojmenovanih prehodov ratingov (rating migration). Gre za prehajanje ratingov oz. bonitetnih ocen iz boljših v slabše bonitetne razrede v času gospodarske recesije. Zaradi tega se poveča vrednost tehtane tvegane aktive, saj je potrebno terjatve v okviru standardiziranega pristopa k merjenju kapitalskih zahtev tehtati z višjimi utežmi, v okviru pristopov temelječih na internih ratingih (IRB) pristopov pa se poveča PD (probability of default), torej verjetnost neplačila, kot element pri izračunu tveganosti terjatve oz. vrednosti tehtane tvegane aktive. Poleg tega se lahko poveča tudi element LGD (loss given default). Ta je namreč odvisen od obsega in kakovosti zavarovanja konkretne terjatve, pri čemer pa je tudi vrednost zavarovanja vsaj deloma odvisna tudi od splošnega stanja v gospodarstvu. Vse omenjeno seveda povzroči rast kapitalskih zahtev za kritje tveganj.

Poleg tega rast kapitalskih zahtev ni edini vzrok za hitro slabšanje količnika kapitalske ustreznosti, ta se izračuna kot razmerje med višino kapitala in vrednostjo tehtane tveganje, v času recesije. Hkrati s povečevanjem vrednosti tehtane tvegane aktive se namreč zmanjšuje tudi količina kapitala zaradi pospešenega oblikovanja rezervacij. V času šibke gospodarske aktivnosti namreč pride do materializacije tveganj, nastalih v obdobju prosperitete, kar pomeni, da pride do dejanskih ali potencialnih izgub zaradi težav pri odplačevanju obveznosti posameznih dolžnikov bank. Zaradi tega morajo banke oblikovati znatno višje rezervacije in del terjatev celo odpisati, kar preko zmanjševanja dobičkov zmanjšuje tudi kapitalsko ustreznost bank. V takih razmerah morajo banke, da bi zadostile zahtevam po regulatornem kapitalu, pridobiti dodaten kapital ali pa zmanjšati obseg svojih naložb. Ker je v recesiji pridobivanje dodatnega kapitala po zmerni ceni otežkočeno, banke tako krčijo obseg svojega poslovanja in zaostrejejo kreditne pogoje, kar seveda še pogloblja gospodarsko recesijo (Gordey in Howells, 2006).

Nasprotno je seveda v obdobju ekspanzije, ko banke zaradi ugodnih bonitetnih ocen tehtajo svoje terjatve z znatno ugodnejšimi utežmi oz. se povprečna verjetnost neplačila PD znatno zmanjša, kar se odraža v nizkih regulatornih kapitalskih zahtevah in visokih količnikih kapitalske ustreznosti. Izračuni in simulacije kažejo, da bi uvedba novega sporazuma utegnila povzročiti velika nihanja v obsegu kapitalskih zahtev, in sicer v povprečju kar za 20 do 30 %.

Iz povedanega pa še ni povsem jasno, *zakaj prav novi kapitalski sporazum povzroča tolikšna nihanja v obsegu kapitalskih zahtev*. Vzrok je predvsem v uporabi novih pristopov temelječih na

internih ratingih, ki delujejo izrazito prociklično zaradi močnejše nagnjenosti k prehajanju ratingov med bonitetnimi razredi. Interni ratingi imajo namreč to pomanjkljivost, da se določajo najpogosteje za obdobje enega leta, torej izhajajo iz ocene tveganosti dolžnika v določenem časovnem trenutku. Torej upoštevajo predvsem trenutni položaj dolžnika, ne pa tudi možnosti izboljšanja ali poslabšanja njegovega položaja. Če pride nato (v času recesije) do poslabšanja njegovega finančnega in poslovnega položaja, banka spremeni ocene tveganosti, podobno velja tudi za ocenjevanje vrednosti zavarovanj.

Precej bolj stabilni od internih so zunanji ratingi, ki se uporabljajo v okviru standardiziranega pristopa za umeščanje dolžnikov v bonitetne razrede, zato je uporaba tega pristopa precej manj podvržena procikličnosti. Rating agencije namreč ocenijo najslabši možni položaj dolžnika v času krize in ga upoštevajo pri oblikovanju bonitetne ocene ali pa izračunajo povprečje vseh možnih scenarijev, ki bi se lahko zgodili v zvezi z dolžnikovim finančnim ali poslovnim položajem. Tako upoštevajo tudi možnost spreminjanja gospodarskega položaja ocenjevanega dolžnika in veljajo za daljše obdobje. Ravno to je eden izmed vzrokov, da se uporaba standardiziranega pristopa odrazi v višjih kapitalskih zahtevah, drugi vzrok pa je, da se na podoben način ocenjuje tudi vrednost zavarovanj. Ta metoda v sebi torej že nosi kapitalsko rezervo, saj se ocenjevanje dolžnikov z zunanjimi ratingi odrazi s precej manjšo dinamiko prehodov ratingov med bonitetnimi razredi ob poslabšanju stanja gospodarstva.

Kljub vsemu pa imajo tudi zunanji ratingi pomanjkljivosti, empirično je namreč dokazano, da so spoznanja o dolžnikih, ki so npr. doživeli krizo v ratinge vgrajena z odlogom, kar pomeni, da so lahko dobri dolžniki, npr. države, ki so v gospodarskem vzponu po tem, ko so prestale krizo, ocenjene z zelo slabimi bonitetnimi ocenami. Pomisleki glede procikličnosti tako veljajo za standardiziran pristop kot tudi za pristop temelječ na internih ratingih, čeprav naj bi slednji precej bolj ogrožal sistemsko stabilnost. Tako je velikost negativnih makroekonomskih posledic odvisna tudi od deleža bank, ki se bodo odločile za uporabo pristopa temelječega na internih ratingih.

Logično vprašanje, ki sledi je, *kako je mogoče zajezi omenjene negativne posledice?* Teoretično najenostavnejša možnost za zmanjševanje učinkov kapitalske regulative na ciklično gibanje gospodarstva, bi bilo ugotavljanje povprečne verjetnosti neplačila za časovno obdobje daljše od enega leta. Takšna rešitev ne bi povzročila nujno zmanjšanja občutljivosti kapitalskih zahtev na dejansko tveganje bank, saj bi bil presežek kapitalske rezerve za dobre dolžnike kompenziran z manjšo rezervo za dolžnike, ki so trenutno v slabšem položaju, z drugimi besedami, takšna rešitev v enaki meri 'prizadene' vse dolžnike banke. Problem pa je to izpeljati v praksi, saj običajno ne obstaja dovolj dolga časovna vrsta podatkov o posameznih dolžnikih oz. splošno pomanjkanje in drago pridobivanje podatkov o posameznih dolžnikih s strani posamezne banke.

Rešitev je tudi oblikovanje določene presežne kapitalske rezerve (capital buffer) za tiste banke, ki bi se odločile za uporabo pristopa temelječega na internih ratingih, kar pomeni kapitalski količnik, ki presega minimalne regulatorne kapitalske zahteve oz. minimalni količnik kapitalske

utreznosti, določena pa bi bila v okviru drugega stebra nove kapitalske ureditve. Kvantificiranje omenjene rezerve bi omogočali tako imenovani 'stres testi' ali testi izjemnih situacij, ko bi banke svoja tveganja ocenila tudi ob najbolj pesimističnih predpostavkah.

Ena izmed rešitev bi bilo tudi dinamično oblikovanje rezervacij (dynamic provisioning), pri čemer bi se dodatne rezervacije oblikovale tudi v času kreditne ekspanzije značilne za gospodarski vzpon. Danes banke namreč svoje rezervacije oblikujejo šele ko pride do materializacije tveganj, torej ex-post, oz. ko že pride do težav pri odplačevanju obveznosti posameznih dolžnikov bank (Rubin, 2003c, str. 32-35).

6. SKLEP

Povzemimo torej prednosti novega kapitalskega sporazuma, Basla II. Že v prvem stebru je narejen pomemben korak k večji prilagojenosti regulative specifični poslovni praksi, torej načinu in kompleksnosti poslovanja posamezne banke, saj Basel II ponuja tri možne pristope k izračunavanju kapitalskih zahtev za kreditno tveganje. S kapitalskimi olajšavami, vezanimi na uporabo tehnik za zmanjševanje kreditnega tveganja nagraduje banke, ki učinkovito upravljajo svoja tveganja in zagotavlja zadostno kapitalsko zaledje za preostale, ki tveganj ne obvladujejo tako dobro.

S tretjim stebrom zagotavlja večjo transparentnost bančnega poslovanja in zagotavlja dodatne spodbude s strani tržnih udeležencev, ki na podlagi obveznih bančnih razkritij z zaupanjem nagradujejo banke z dobro poslovno prakso, z razvitimi in učinkovitimi sistemi ocenjevanja tveganj in upravljanja z njimi in zadostnim kapitalskim zaledjem, medtem pa zahtevajo kompenzacijo za tveganje v primeru tistih bank, katerih kultura prevzemanja tveganj oz. njihova poslovna praksa ne ustreza merilom varnega bančnega poslovanja.

Posebej pomemben pa se zdi drugi steber novega kapitalskega sporazuma, torej regulativni nadzor kot osrednji, nosilni steber Basla II.

Ob neustrezni izbiri postopkov ocenjevanja tveganj in merjenja učinkov različnih tehnik za zmanjševanje tveganj ali ob nepravilnem izvajanju teh postopkov zaradi, denimo neusposobljenih kadrov, ki te postopke v banki izvajajo, še tako dobro dodelana pravila ne dosežejo svojega namena. Regulatorni nadzor je tako tisti ključni element, ki zagotavlja, da bodo omenjeni postopki, pristopi, metode prilagojeni obsegu, kompleksnosti in načinu poslovanja posamezne banke. Poleg tega se je potrebno zavedati tudi dejstva, da še tako rigorozno in pravilno izpolnjevanje predpisanih pravil ne pomeni samodejno doseganje smotra kapitalskih pravil, kajti vsaka banka posluje v specifičnem poslovnem okolju in se ukvarja s specifično problematiko, ki v določenih primerih zahteva modifikacijo pravil oz. njihovo razširitev. Pravilno izpolnjevanje pravil iz prvega stebra tako zagotavlja minimalno kapitalsko zaledje, posebna tveganja, ki so vezana na konkretno gospodarsko in poslovno okolje, pa seveda

zahtevajo dodatno kapitalsko kritje. Da se zagotovi prava višina potrebnega kapitala, je torej potrebna natančna strokovna obravnava poslovnih praks vsake konkretne banke.

Da nova kapitalska pravila dosežejo svoj namen, približevanje regulatornega (zahtevanega) kapitala ekonomskemu (dejansko potrebnemu) kapitalu v bankah, je torej kakovosten bančni nadzor bistvenega pomena. Poudarek je na besedi kakovosten, kajti bančni nadzor nikakor ne sme biti samemu sebi namen. Pomembno je torej zagotoviti dovolj visoko strokovno usposobljenih bančnih nadzornikov, z dolgoletnimi izkušnjami na področju bančnega poslovanja in nadzora bančnega poslovanja. Kakovosten bančni nadzor mora namreč temeljiti na dvosmernem dialogu med institucijo in nadzornikom in nikakor ne sme rezultirati v prekomernem zanašanju na dodatne kapitalske zahteve, ki so sicer diskrecijska pravica nadzornikov. Dober nadzornik torej razume, da previsoke kapitalske zahteve predstavljajo nepotrebno obremenitev za banke in niso in ne smejo biti avtomatična rešitev ali nadomestilo za strokovno analizo poslovanja banke in natančno oceno prevzemanja tveganj. Potrebno je torej zagotoviti transparentno in odgovorno delo nadzornikov, npr. z javnim razkrivanjem meril, uporabljenih pri pregledih procesov upravljanja s tveganji in postopkov ocene kapitalske ustreznosti v bankah. Kadar bi nadzorniki npr. zahtevali izboljšanje procesa interne ocene kapitala, bi morali vselej pojasniti, kje v procesu se pojavljajo odkloni in zakaj so ti materialnega pomena za banko, kadar pa bi zahtevali zvišanje kapitalske ustreznosti, pa bi morali upravi banke razložiti, katera so tista tveganja, ki zahtevajo kapitalsko rezervo in zakaj ta tveganja niso ustrezno zajeta v prvem stebru.

Kakovosten bančni nadzor je ključnega pomena tudi z vidika problematike procikličnosti kot bistvene slabosti novega kapitalskega sporazuma. Z razumevanjem dejstva, zakaj ravno občutljivost novih pristopov za izračunavanje kapitalskih zahtev spodbuja ciklično nihanje gospodarstva in z uporabo diskrecijskih pravic v zvezi z dodatnimi kapitalskimi zahtevami, lahko nadzorniki bistveno pripomorejo k zmanjšanju tega problema, tako da banki v času prosperitete naložijo dodatne kapitalske zahteve, ki omilijo rast kapitalskih zahtev v času recesije in s tem njeno poglobljanje zaradi zaostrovanja kreditnih pogojev kot posledice krčenja bančnega poslovanja.

Na Evropskem ekonomskem območju so nova kapitalska pravila predpisana v obliki pravnega akta, so torej obligatorna, zato je še toliko bolj pomembno, da se zagotovi ustrezen regulativni nadzor, ki bo zagotovil ravno tisto raven kapitala, ki ustreza merilom varnega bančnega poslovanja, ne bo pa predstavljala presežne obremenitve za banke, saj bi to oslabilo konkurenčni položaj bank Evropskega ekonomskega območja nasproti tistim bankam za katere kapitalska pravila (Basel II) predstavljajo le priporočilo, standard. Specifično za to območje je tudi, da predstavlja enoten trg tudi za bančne storitve, na katerem mnoge banke poslujejo znotraj bančnih skupin, katerih podružnice ali pa odvisne ali podrejene (hčerinske) družbe zapadejo pod jurisdikcije različnih držav in pod vpliv različnih nacionalnih nadzornikov z mnogimi diskrecijskimi pravicami, katerih posledica je lahko neenakovreden konkurenčni položaj evropskih bank v različnih državah. Ob tem se soočimo tudi z vprašanjem, kdo naj nadzor

izvaja, oz. kateri izmed nadzornikov je pristojen in odgovoren za družbo, ki posluje kot podružnica oz. odvisna družba.

Ta problematika je deloma rešena z enotnimi načeli in praktičnimi priporočili za izvajanje procesa nadzora (SREP), ki jih je objavil Komite evropskih bančnih nadzornikov, problem pristojnosti in odgovornosti nadzornikov pa je rešen z načelom nadzora domače države in priporočili za sodelovanje nadzornih institucij pri izvajanju nadzora mednarodno aktivnih bank.

Da bi bilo omenjeno področje dokončno dodelano, pa bi bilo potrebno rešiti še nekatera vprašanja. Direktiva o kapitalski ustreznosti namreč predpostavlja izvajanje SREP, torej procesa ocenjevanja in nadzora in ICAAP, torej procesa notranjega ocenjevanja kapitalske ustreznosti, tako na ravni posameznih entitet, kot tudi na sub-konsolidirani ravni in na ravni skupine. Izvajanje procesov v okviru drugega stebra ločeno na vseh nivojih, pa bi lahko imelo tudi nekaj neugodnih posledic, kar implicira, da bi bilo morda bolje, da bi se proces ocenjevanja in nadzora izvajal na konsolidirani ravni v tesnem sodelovanju in dialogu z nacionalnimi nadzorniki, reducirali pa bi procese na ravni posameznih entitet. Ločeni procesi ocenjevanja in nadzora v okviru drugega stebra za vsako posamezno entiteto bi lahko namreč vodili do prekomerne kapitalizacije na konsolidirani ravni, proces ocenjevanja in nadzora na ravni posamezne entitete pa bi lahko dal popačeno sliko in zavajajoče rezultate, saj imajo mednarodno aktivne institucije pogosto centralizirane funkcije upravljanja s tveganji oz. zagotavljajo ustrezno kapitalsko kritje na ravni celotne skupine, ne pa vselej tudi na ravni posameznih entitet. Poleg tega bi ločeni procesi na konsolidirani ravni in ravni entitet lahko vodili do nasprotujočih interpretacij in nasprotujočih si zahtev nadzornikov.

Če povzamem, namen drugega stebra kot osrednjega in nosilnega stebra torej ni primarno v nadzoru nad izvajanjem predpisanih pravil, temveč predvsem razviti in izboljšati kulturo tveganja v banki, namen novih kapitalskih pravil pa je predvsem zagotoviti varnost bančnega poslovanja ter stabilnost bančnega sistema in zadovoljstvo vseh akterjev, torej bank in njihovih uprav ter ostalih tržnih udeležencev, torej lastnikov in komitentov, katerim se zagotovi varnost njihovih prihrankov.

LITERATURA

1. Čargo Aleksandra, Štajner Mojca: Minimalne zahteve za uvedbo IRB pristopa. Gradivo banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=535>], 2004.
2. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
3. Gordey Michael, Howells Bradley: Procycliclity in Basel II. Bank for international settlements. [URL: http://www.bis.org/bcbs/events/rtf04gordy_howells.pdf], 14.12.2006.
4. Janevska Lidija: Prenos kreditnega tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004), 3, 42-47.
5. Janevska Lidija: Tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 5, str. 35-40.
6. Kovač Mateja: Regulatorni nadzor v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 12, str. 24-30.
7. Kovač Mateja, Janevska Lidija: Workshop on credit risk, risk mitigation and securitization techniques. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=531>], 2003.
8. Kovač Mateja et al.: FSI/BSCEE Workshop on the new capital accord proposals. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=531>], 2003.
9. Majič Mojca: Operativno tveganje: definicija, regulacija in merjenje. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=538>], 2002.
10. Markovič Tanja: Seminar on internal ratings-based approaches and credit risk modelling, gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=528>], 25.2.2005.
11. Nier Erlend, Baumann Ursel: Market discipline, disclosure and moral hazard in banking. Bank of England. [URL: http://papers.ssrn.com/SSRNOnlineimages/SSRN_dow.gif], 27.6. 2003.
12. Ogrinc Petra: Ključne ugotovitve slovenske kvantitativne študije učinkov novih kapitalskih pravil. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004), 11, str. 43-47.
13. Ogrinc Petra, Rotovnik Tomaž: Ugotovitve slovenske kvantitativne študije učinkov. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=545>], 2004.
14. Quinn Richard: The wider application of Basel. [URL: http://www.cityandfinancial.com/assets/documents/20051124155011basbk1sample_WEB.pdf], 14.12.2006.

15. Rotovnik Tomaž: Javna razkritja tretjega stebra novega kapitalskega sporazuma in moralni hazard. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 6, str. 38-44.
16. Rotovnik Tomaž: Proces nove kapitalske ureditve in njene bistvene novosti. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004a), 10, str. 43-47.
17. Rotovnik Tomaž: Problematika in kritika naprednih modelov za merjenje operativnega tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004b), 12, str. 38-42.
18. Rubin Saša: Standardiziran pristop k merjenju kreditnega tveganja. Gradivo banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=542>], 2002.
19. Rubin Saša: EU odgovor na Basel II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003a), 4, str. 27-31.
20. Rubin Saša: Basel II tretjič. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003b), 9, str. 35-40.
21. Rubin Saša: Basel II in procikličnost. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003c), 3, str. 32-35.
22. Rubin Saša: Kvantitativna študija učinkov novega kapitalskega sporazuma- tuje izkušnje in domača pričakovanja. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=534>], 2003d.
23. Saunders Anthony: Financial institutions management (4th. International edition). Boston: Irwin/McGraw-Hill, 2003. 778 str.
24. Slak Leon: Obvladovanje tveganj v bančnem poslovanju po novem kapitalskem sporazumu Basel II. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 134 str.
25. Sušnik Saša: Predlagane spremembe mednarodnih standardov kapitala in kapitalske ustreznosti bank. Gradivo banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=541>], 2000.
26. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih kapitalskih standardov. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001a), 4, str. 40-46.
27. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih kapitalskih standardov. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001b), 6, str. 31-34.
28. Sušnik Saša: Posledice uveljavitve novega kapitalskega sporazuma za slovenske banke. Gradivo banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=540>], 2001c.
29. Štajner Mojca, Jovan Matej: Regional seminar on The new basel capital accord: rules implementation and building an internal ratings based system for measuring credit risk. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=527>], 2004.
30. Torkar Grega: Tveganje in mera tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 54(2005), 11, str. 34-37.

31. Zavodnik Evgenij: Priprava slovenskih bank na spremembe kapitalskega sporazuma- Basel II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 11, str. 33-41.

VIRI

1. Application of the Supervisory Review Process under pillar 2. Committee of European Banking Supervisors. [URL: http://www.c-ebs.org/Consultation_papers/CP03-second.pdf], junij 2005.
2. Core principles for effective banking supervision. Bank for international settlements. [URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs129.pdf>], oktober 2006.
3. Directive 2006/48/EC. Committee of European Banking Supervisors. [URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_177/l_17720060630en00010200.pdf], 30.6.2006.
4. Directive 2006/49/EC. Committee of European Banking Supervisors. [URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_177/l_17720060630en02010255.pdf], 30.6.2006.
5. Feedback on the comments received on the first version of the consultation paper on the supervisory review process. Committee of European Banking Supervisors. [URL: http://www.bafin.de/internationales/cebs/cp3_feedback.pdf], junij 2005.
6. FSA's implementation of CRD pillar 2: home/host issues. Financial services authority. [URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/international/home_host.pdf], 12.1.2007.
7. Guidelines for co-operation between consolidating supervisors and host supervisors. Committee of European Banking Supervisors. [URL: <http://www.c-ebs.org/pdfs/CP09.pdf>], 8.7.2005.
8. High-level principles for the cross-border implementation of the New Accord. Bank for international settlements. Bank for international settlements. [URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs100.pdf>], avgust 2003.
9. Home-host information sharing for effective Basel II implementation. Bank for international settlements. [URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs125.htm>], junij 2006.
10. International Convergence of Capital Measurement and capital Standards. Bank for international settlements, 2004 [URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>], junij 2006.
11. Proces ocenjevanja tveganj. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=2437>], 5.2.2007.
12. Quantitative impact study 5; Overview on the results of the Eu countries. Committee of European banking supervisors. [URL: <http://www.c-ebs.org/documents/QIS5.pdf>], 16.6.2006.
13. Results of the fifth quantitative impact study (QIS 5). Bank for international settlements. [URL: <http://www.bis.org/bcbs/qis/qis5results.pdf>], 16.6.2006.

14. The new Capital Adequacy Directive, CAD3. HM Treasury.
[URL: <http://www.hm-treasury.gov.uk/media/9D1/61/cad3condoc03.pdf>], december 2003.
15. Tier 1 capital for Banks. Financial services authority.
[URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/cp/cp155_newsletter.pdf], oktober 2002.
16. Usmeritve o procesu izvajanja nadzora v okviru drugega stebra-revizija CP03. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=2439>], 25.1.2006.
17. A guide to committees, groups, and clubs. International Monetary Fund. [URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/groups.htm#G10>], 4.4.2007.
18. Slovar gesel, ki se nanašajo na EU. [URL: <http://sl.euabc.com/word/350>], 4.4.2007.
19. Komite evropskih bančnih nadzornikov. [URL: <http://www.c-ebs.org/>], januar 2007.
20. Banka za mednarodne poravnave. [URL: <http://www.bis.org>], januar 2007.
21. Banka Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si>], januar 2007.
22. Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. [URL: <http://www.oecd.org>], januar 2007.

SLOVARČEK KRATIC

AMA pristopi - Advanced Measurement Approaches	Gre za napredne pristope k ocenjevanju izpostavljenosti operativnemu tveganju.
BIS: Bank of International Settlements	Banka za mednarodne poravnave, ki predstavlja centralno banko 120ih bank po svetu, s sedežem v Baslu. Njena naloga je olajšanje prostega toka kapitala, znotraj te inštitucije deluje Baselski komite za bančni nadzor.
CAD: Capital Adequacy Directive	Direktiva o kapitalski ustreznosti, pravni akt, ki velja za evropsko ekonomsko območje.
CEBS: Committee of European Banking Supervisors	Komite evropskih bančnih nadzornikov, ki med drugim predstavlja predstavlja posvetovalni organ Evropske komisije s področja bančništva in nadzora bančnega poslovanja in je odgovoren za implementacijo Direktive o kapitalski ustreznosti na evropskem ekonomskem območju.
CRD: Capital Requirements Directive	Direktiva o kapitalski ustreznosti, pravni akt, ki velja za evropsko ekonomsko območje.
CRM tehnike: Credit Risk Mitigation	Tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja.
EAD: Exposure At Default	Izpostavljenost ob neplačilu, vhodni element za ocenjevanje izpostavljenosti kreditnemu tveganju po IRB pristopu.
EEA: European Economic Area	Evropsko ekonomsko območje, ki zajema sedemindvajset držav EU skupaj z Norveško, Islandijo in Liechtensteinom.
ICAAP: Internal Capital Adequacy Assessment Process	Proces notranjega ocenjevanja kapitalске ustreznosti, pri katerem inštitucija sama oceni izpostavljenost tveganjem in ugotovi kapitalске zahteve za kritje teh izpostavljenosti ter zagotovi ustrezne načine za upravljanje s tveganji.
IRB pristop: Internal Ratings Based	Gre naprednejši pristop k ocenjevanju izpostavljenosti kreditnemu tveganju, temelječ na bančni interni oceni tveganosti posamezne terjatve.
LGD: Loss Given Default	Verjetna izguba v primeru neplačila, vhodni element za ocenjevanje izpostavljenosti kreditnemu tveganju po IRB pristopu.
M: Maturity	Preostala efektivna zapadlost, vhodni element za ocenjevanje izpostavljenosti kreditnemu tveganju po IRB pristopu.

OECD: Organisation for Economic Cooperation and development	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, ki združuje 30 držav, in sicer evropske države, ZDA, Kanado in Avstralijo.
PD: Probability of Default	Verjetnost neplačila, ocenjena za obdobje enega leta , vhodni element za ocenjevanje izpostavljenosti kreditnemu tveganju po IRB pristopu.
RWA: Risk Weighted Assets	Tehtana tvegana aktiva.
SREP:Supervisory Review and Evaluation Process	Proces nadzorniškega ocenjevanja in vrednotenja inštitucije, njene izpostavljenosti tveganjem in njenih notranjih procesov.
SRP: Supervisory Review Process	Proces nadzora , ki pomeni trajno nadzorniško spremljanje skladnosti inštitucije z zahtevami CRD.
VaR modeli: Value at Risk	Statistični modeli, ki se največkrat uporabljajo za ocenjevanje izpostavljenosti tržnemu tveganju.

PRILOGE

PRILOGA A1:

PREGLED TVEGANJ

Iz narave dejavnosti bančnega poslovanja izhaja več vrst tveganj, ki predstavljajo verjetnost, da bodo dogodki v prihodnosti vplivali na poslovanje in stabilnost banke, oziroma na njene prihodke in kapital (Proces ocenjevanja tveganj. Gradivo banke Slovenije, 2007).

1. **KREDITNO TVEGANJE** je tveganje nastanka izgube¹⁷, ki je posledica dolžnikove nezmožnosti ali nepripravljenosti izpolniti svoje finančne ali pogodbene obveznosti delno ali v celoti. Vsak kreditni posel namreč predstavlja tveganje izgube z vidika nevračila glavnice ali neplačila aktivnih obresti oz. zamude pri poplačilu obveznosti.

Kreditno tveganje se praviloma pojavlja v banki na vseh področjih bančnega poslovanja, kjer nastajajo tvegane aktivne bilančne postavke, ki obsegajo dospele in nedospele kredite vseh ročnosti, naložbe v vrednostne papirje in dolgoročne naložbe v kapital, eskontirane menice, terjatve iz finančnih najemov, terjatve iz izvedenih finančnih instrumentov, obračunane obresti, nadomestila in opravnine (provizije) ter terjatve za plačane garancije, avale in druge prevzete obveznosti, vloge pri bankah in druge postavke, ki jih je mogoče razporediti na posameznega dolžnika in so merjene po metodi odplačne vrednosti, nabavne vrednosti ali po pošteni vrednosti. Obstaja tudi na področjih, kjer nastajajo tvegane zunajbilančne postavke banke, ki obsegajo izdane finančne garancije, avale, nekritne akreditive in posle s podobnim tveganjem, na podlagi katerih lahko za banko nastane obveznost plačila.

Pojem kreditnega tveganja vključuje vrsto podkategorij, ki so v strokovni literaturi mnogokrat ločeno navedene.

- **TVEGANJE KONCENTRACIJE** je tveganje nastanka izgube v primeru prekomerne izpostavljenosti do posamezne osebe, skupine povezanih oseb in oseb, ki jih povezujejo skupni dejavniki tveganj, kot so: isti gospodarski sektor oziroma geografsko območje ali istovrstni posli. Velika kreditna izpostavljenost je kreditna izpostavljenost banke do posameznega komitenta, ki presega 10% kapitala banke.¹⁸
- **DEŽELNO TVEGANJE** je tveganje nastanka izgube v primeru mednarodnega kreditiranja in je povezano z ekonomskim, socialnim in političnim okoljem dolžnikove države.

¹⁷ Tveganje izgube lahko natančneje opredelimo kot trenutno ali prihodnje tveganje negativnih vplivov na prihodke in kapital.

¹⁸ Najvišja dovoljena izpostavljenost banke do posameznega komitenta ne sme presegati 25% kapitala banke.

2. TRŽNO TVEGANJE je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi neugodne spremembe cen dolžniških in lastniških finančnih instrumentov, blaga ter spremembe deviznih tečajev v postavkah trgovanja. To tveganje nastaja pri upravljanju in trgovanju (zavzemanju pozicij) z dolžniškimi in lastniškimi vrednostnimi papirji, denarjem v različnih valutah, blagom in izvedenimi finančnimi instrumenti. V okviru tržnega tveganja ločimo pozicijsko in valutno tveganje, v ta okvir pa spada tudi obrestno tveganje, ki pa ga pogosto obravnavamo ločeno.

- Pozicijsko tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe tržnih tečajev obveznic, delnic, blaga ali izvedenih finančnih instrumentov. Na višino tega tveganja vpliva nestanovitnost tečajev finančnih instrumentov, sestava portfelja finančnih instrumentov v banki in likvidnost teh instrumentov v portfelju.
- Valutno tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi spremembe deviznih tečajev. Na višino tega tveganja vpliva višina odprte pozicije v tuji valuti, nestanovitnost posameznega tečaja tuje valute in likvidnost trgov za posamezno valuto.

3. OPERATIVNO TVEGANJE je tveganje nastanka izgube zaradi neustreznosti ali nepravilnega izvajanja notranjih procesov, drugih nepravilnih ravnanj ljudi, ki spadajo v notranjo poslovno sfero banke, neustreznosti ali nepravilnega delovanja sistemov, ki spadajo v notranjo poslovno sfero banke in zunanjih dogodkov ali dejanj. Operativno tveganje vključuje tudi IT tveganje, ki je tveganje izgube kot posledica neustrezne informacijske tehnologije in procesiranja predvsem z vidika obvladljivosti, dostopov, integralnosti, nadzora in neprekinjenosti.

Podkategorija operativnega tveganja je tudi pravno tveganje, ki je tveganje nastanka izgube zaradi kršenja ali nepravilnega upoštevanja zakonov, podzakonskih aktov, navodil, priporočil, sklenjenih pogodb, dobre bančne prakse ali etičnih norm.

Kot izhaja iz zgornje definicije, so bistvene kategorije, ki vplivajo na operativno tveganje:

- Ljudje; kultura, etika, znanje, veščine, ipd.
- Procesi; sestava, izvedba, jasnost, ustreznost procesov in kontrol, celovitost, standardizacija, urejenost, dokumentiranost, skladnost (z drugimi procesi, zakonodajo), obvladovanje, natančnost, pravočasnost, tehnična podprtost, nadzor, komunikacija.
- Sistemi; predvsem informacijski sistemi in z njimi povezana infrastruktura; skladnost s poslovno strategijo, obvladljivost, dostopnost, integralnost, nadzor, neprekinjenost delovanja, uporabnost.
- Okolje; predvidevanje sprememb in dogodkov v okolju, organiziranost in pripravljenost na spremembe in dogajanja v okolju.

4. LIKVIDNOSTNO TVEGANJE je tveganje nastanka izgube, ko banka ni sposobna poravnati vseh dospelih obveznosti, oziroma, ko je banka zaradi nezmožnosti zagotavljanja zadostnih sredstev za poravnavo obveznosti ob dospelosti prisiljena zagotavljati potrebna sredstva s pomembno višjimi stroški od običajnih. Banka je torej likvidna, kadar lahko v razumnem času in po razumni ceni pridobi potrebne vire sredstev, s povečanjem obveznosti ali pa s prodajo sredstev. Elementi likvidnostnega tveganja so :

- struktura obveznosti; struktura vlog po produktih, vrsti vlagateljev in dospelosti in stabilnost obveznosti,
- koncentracija obveznosti; razpršenost vlog glede na izvor, obseg in rok dospelosti,
- dostop do virov,
- likvidnost sredstev,
- razmik v dospelosti obveznosti in sredstev.

5. **STRATEŠKO TVEGANJE** je tveganje nastanka izgube zaradi nepravilnih poslovnih odločitev banke, neustreznega izvajanja sprejetih odločitev ter premajhne odzivnosti banke na spremembe poslovnega okolja. To tveganje je odvisno od skladnosti med postavljenimi strateškimi cilji banke in poslovno strategijo za doseganje teh ciljev, angažiranih sredstev za doseganje ciljev in od kvalitete izvedbe.

6. **TVEGANJE UGLEDA** je tveganje nastanka izgube, zaradi negativne podobe, ki jo imajo o banki njeni komitenti, poslovni partnerji, lastniki in investitorji in nadzorniki.

7. **TVEGANJE DOBIČKONOSNOSTI** se nanaša na neustrezno sestavo oz. razpršenost prihodkov ali na nesposobnost banke, da zagotavlja zadostno in stalno raven dobičkonosnosti.

8. **KAPITALSKO TVEGANJE**

Kapitalsko tveganje se nanaša na neustrezno sestavo kapitala glede na obseg in način poslovanja in na težave, s katerimi se sooča banka pri pridobivanju svežega kapitala, še posebej ob potrebi po hitrem povečanju ali ob neugodnih pogojih v poslovnem okolju.

Kapital predstavlja prvo merilo za ocenjevanje solventnosti banke. Ta mora pri svojem poslovanju stalno razpolagati z ustrezno višino kapitala, z namenom zavarovanja sredstev svojih vlagateljev in investitorjev. Ustrezna kapitalska osnova predstavlja varnostno osnovo za različne vrste tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju. Banka mora torej razpolagati s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji.

Naloga vodstva banke je, da z zagotavljanjem ustrezne višine in strukture kapitala, višine kapitalskega količnika in z ustreznim upravljanjem s kapitalom skrbi za zaupanje v varnost in stabilnost banke, hkrati pa tudi za ustrezno kapitalsko donosnost delničarjev.

Kapitalsko ustreznost banke merimo z razmerjem med kapitalom in seštevkom kapitalskih zahtev za kreditno, tržno in operativno tveganje. V skladu s predpisi mora banka zagotavljati kapital za kreditno, tržno in operativno tveganje. Ker pa se banka pri poslovanju izpostavlja tudi drugim tveganjem, kot so obrestno tveganje v bančni knjigi, likvidnostno tveganje, strateško tveganje in tveganje ugleda, se pričakuje, da banka vzdržuje kapitalsko ustreznost nad regulatorno predpisanim minimumom. Slednje zlasti velja za banke, ki se pri poslovanju izpostavljajo večjim tveganjem.

Rezerva v kapitalu oz. kapitalski ustreznosti je v banki zaželeno tako iz operativnih, kot tudi iz konkurenčnih razlogov. Banka, ki ima rezervo v kapitalu, je običajno deležna boljše ocene s

strani bonitetnih agencij, kar ji omogoča dostop do cenejših virov na kapitalskem trgu. Poleg tega ima običajno nihanje poslovanja za posledico nihanje kapitalske ustreznosti, pri čemer lahko padec kapitala pod regulatorni minimum pripelje do neželenih ukrepov nadzornika in poslovnih partnerjev. Nenazadnje pa lahko rezerva v kapitalu v neugodnih tržnih razmerah začasno odloži potrebo po dokapitalizaciji in banko reši pred morebiti dragimi poslovnimi potezami.

PRILOGA A2:

TEHNIKE ZA ZMANJŠEVAJE KREDITNEGA TVEGANJA

- Zavarovanje z zastavo

Obseg oz. vrsta priznanih instrumentov za zavarovanje z zastavo je odvisna tudi ali predvsem od zahtevnosti pristopa, ki ga bo banka uporabljala za merjenje izpostavljenosti kreditnemu tveganju oz. za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje. Gre za že omenjene pristope; standardiziran, osnovni in napredni IRB pristop. Nabor instrumentov je pri standardiziranem in osnovnem IRB pristopu enak, pri naprednem pa omejitev sploh ni.

Pogoj za priznanje nekega dolžniškega vrednostnega papirja kot primerne za zastavo bo vsaj bonitetna ocena BB- v primeru državnih dolžniških vrednostnih papirjev in dolžniških papirjev oseb javnega sektorja z enako obravnavo kot država, oz. vsaj bonitetna ocena BBB- v primeru dolžniških vrednostnih papirjev drugih izdajateljev. Delnice, investicijski kuponi in instrumenti brez ocene priznane zunanje bonitetne agencije pa se bodo kot ustrezno zavarovanje upoštevali le ob izpolnjevanju določenih pogojev določenih v novem kapitalskem sporazumu.

- Kreditni derivativi

Kot že omenjeno, so kreditni derivativi novost, ki jo pri zavarovanju izpostavljenosti dovoljuje novi kapitalski sporazum, pri čemer pa sta kot ustrezna izvedena instrumenta zaenkrat priznana le dva, in sicer kreditna zamenjava (kredit default swap) in zamenjava celotnega donosa (total return swap).

Pri standardiziranem in osnovnem IRB pristopu se pri tem prizna le tisto zavarovanje v obliki kreditnega derivativa, kjer je oseba, ki to zavarovanje zagotavlja, podjetje z bonitetno oceno A in več, oz. država, oseba javnega sektorja ali banka z oceno višjo od ocene originalne izpostavljenosti.

Teh omejitev ni pri naprednem IRB pristopu.

- Bilančno pobotanje

Novi kapitalski sporazum kot instrument zavarovanja predvideva tudi pogodbeno bilančno pobotanje terjatev in obveznosti do iste stranke. Pri tem mora biti banka seveda sposobna v

vsakem trenutku natančno določiti terjatve in obveznosti do te stranke. Pri tem mora ustrezno obravnavati tudi tveganja, ki nastanejo zaradi krajše zapadlosti obveznosti nasprotne stranke od zapadlosti terjatve do te stranke (roll-off risk) (Janevska, 2003, str. 35-37).

PRILOGA A3:

RAZVITA METODA MERJENJA UČINKA ZAVAROVANJA

Pri razviti metodi merjenja učinka zavarovanja tako banke izračunavajo spremembam prilagojeno izpostavljenost in spremembam prilagojeno vrednost zavarovanja in na tej osnovi določijo višino potrebnega kapitala za kritje kreditnega tveganja. Te vrednosti banka določi z uporabo ustreznih faktorjev prilagoditve, takoimenovanih faktorjev 'H', pri čemer uporablja en faktor za izračun spremembam prilagojene izpostavljenosti, s katerim poveča vrednost osnovne izpostavljenosti, drugi faktor pa uporablja za izračun spremembam prilagojenega zavarovanja, s katerim zmanjša vrednost zavarovanja. V primeru valutne neusklajenosti uporablja še tretji faktor, ki prav tako zmanjšuje vrednost zavarovanja. Seveda pa je treba vrednost ustrezno prilagoditi tudi v primeru neusklajenosti zapadlosti. Pozitivna razlika med spremembam prilagojeno vrednostjo osnovne izpostavljenosti in spremembam prilagojeno vrednostjo zavarovanja, ki predstavlja dejansko izpostavljenost po uporabi CRM tehnike, se nato v okviru standardiziranega pristopa pomnoži z utežjo za tehtanje kreditnega tveganja, gre seveda za utež originalnega dolžnika. Šele to predstavlja osnovo za izračun tehtane tvegane aktive. V okviru IRB pristopa pa je tako izračunana izpostavljenost podlaga za določitev verjetne izgube v primeru neplačila (loss given default).

Faktorje H kot standardne prilagoditvene faktorje določa Basel II, njihova višina pa je odvisna od instrumenta zavarovanja, izdajatelja, frekvence prevrednotenja in preostale zapadlosti. Namesto standardnih prilagoditev pa lahko posamezna banka uporablja tudi lastne ocene prilagoditev, v primeru da izpolnjuje določene kriterije. Ta metoda je poleg merjenja učinkov zavarovanja z zastavo primerna tudi za merjenje učinkov zavarovanja z bilančnim pobotanjem, kjer depoziti (obveznosti) nasprotne stranke predstavljajo zavarovanje, posojila pa seveda originalno izpostavljenost. V novi kapitalski shemi se namreč lahko pobotajo le terjatve in obveznosti v obliki posojil in depozitov.

Formula za izračun vrednosti izpostavljenosti po upoštevanju CRM tehnik:

$$E^* = \max \{0, [E \times (1 + H_E) - C \times (1 - H_C - H_{FX})]\}$$

$$E^* = \max \{0, [E_{VA} - C_{VA}]\}$$

Kjer je:

E^* = vrednost izpostavljenosti po uporabi CRM tehnik

E_{VA} = spremembam prilagojena izpostavljenost

C_{VA} = spremembam prilagojeno zavarovanje

E = trenutna vrednost izpostavljenosti

C = trenutna vrednost zavarovanja

H_e = prilagoditveni faktor za izračun spremembam prilagojene izpostavljenosti

H_c = prilagoditveni faktor za izračun spremembam prilagojenega zavarovanja

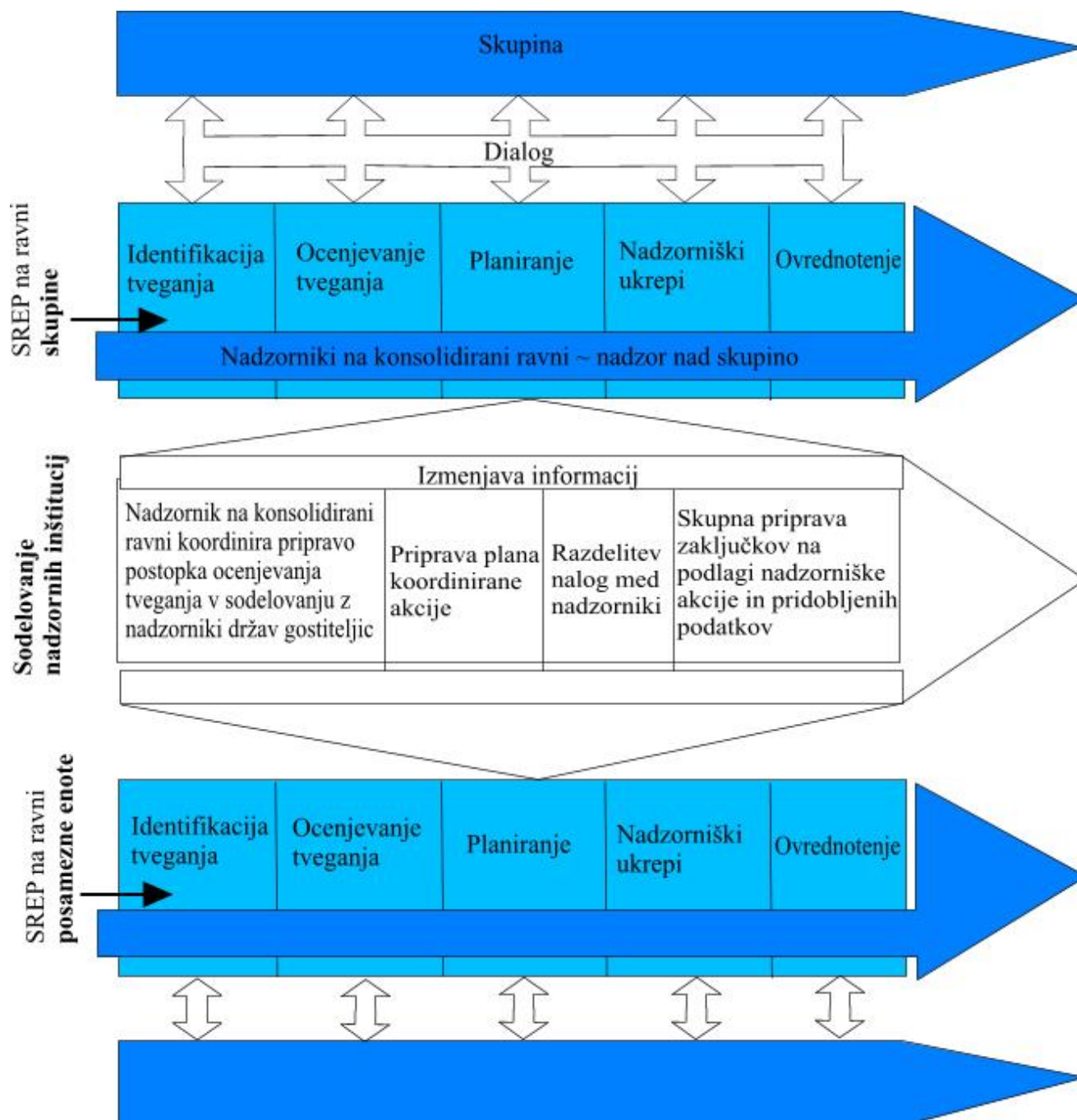
H_{fx} = prilagoditev za valutno neusklajenost

Pri tem je potrebno poudariti še, da je pogoj za priznavanje kapitalskih olajšav z naslova zavarovanj obstoj ustreznih sistemov in procesov upravljanja tveganj. Uporaba CRM tehnik lahko namreč vpliva na nastanek drugih tveganj, kot npr. pravno in operativno tveganje, zato mora banka znati upravljati tudi ta tveganja in jih obvladovati. Pomembna je še nizka korelacija zavarovanja z osnovno izpostavljenostjo, npr. vrednostni papirji, katerih izdajatelj je dolžnik, niso ustrezni instrument zavarovanja. Nujna je tudi pravna gotovost, torej nepreklicnost, brezpogojnost in neposrednost instrumentov zavarovanja.

PRILOGA A4:

PROCES IZVAJANJA SREP; VLOGA DOMAČEGA NADZORNIKA IN NADZORNIKA DRŽAVE GOSTITELJICE

Diagram: Proces izvajanja SREP; vloga domačega nadzornika in nadzornika države gostiteljice

Vir: Guidelines for co-operation between consolidating supervisors and host supervisors. Committee of European Banking Supervisors, 2005

PRILOGA A5:

VLOGA REGULATORNEGA NADZORA ZNOTRAJ PRVEGA STEBRA PRI MEDNARODNO AKTIVNIH BANKAH

Direktiva o kapitalski ustreznosti v 129. členu (2.točka) utemeljuje zahtevo po sodelovanju med nadzorniki v zvezi z odobritvami uporabe naprednih pristopov, in sicer pristopa temelječega na internih ratingih (IRB) za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje in naprednih pristopov (AMA) za izračunavanje kapitalskih zahtev za operativno tveganje ter VAR (Value At Risk) modelov za merjenje izpostavljenosti tržnemu tveganju, in sicer v primerih, ko bančna skupina izrazi namen uporabiti omenjene napredne pristope za celotno ali del bančne skupine, torej na konsolidirani ravni, kot tudi na ravni posameznih delov skupine (entitet).

Nadzorniki morajo v tem primeru skupaj sprejeti odločitev o odobritvi uporabe omenjenih naprednih pristopov za bančno skupino. Odločitev mora biti sprejeta v šestih mesecih po formalni objavi namere o uporabi naprednih pristopov s strani bančne skupine. Zaradi tega je pomembno, da nadzorniki že preden bančna skupina formalno zaprosi za odobritev uporabe naprednih pristopov, torej takoj, ko objavi jasno namero, začnejo s potrebnimi postopki.

V **prvi fazi** (pre-application period) je pomembno da:

- nadzorniki razumejo obseg nameravane aplikacije naprednih pristopov v bančni skupini, torej, katera tveganja oz. izpostavljenosti bodo merjena z naprednimi pristopi in v katerih entitetah (bankah) znotraj skupine,
- vsi nadzorniki, ki jih to zadeva oblikujejo okvir za postopek odobritve, v katerem natančno opredelijo vpletene nadzornike, njihove vloge in odgovornosti ter specifične naloge v procesu odobritve uporabe naprednih pristopov in opredelijo postopke, potrebne za doseg konsenza in oblikujejo strategijo komuniciranja,
- nadzorniki oblikujejo natančen terminski načrt za vse korake v procesu odobritve in v njem izpostavijo prioritene zadeve,
- nadzorniki seznanijo bančno skupino z zahtevami in informacijami, ki naj jih ta zagotovi nadzornikom v procesu odobritve,
- ugotovi se morebitne posebnosti v zvezi s katero izmed bank (entitet) v skupini in vnaprej se predvidijo področja, kjer bi lahko prišlo do neskladij med nadzorniki,
- nadzorniki se s skupino dogovorijo o formalnostih v zvezi s prošnjo za odobritev naprednih pristopov,
- nadzorniki se sporazumejo o načinu eventuelne implementacije naprednih pristopov in načinu spremljanja oz. ocenjevanja postopka implementacije v fazi po potencialni odobritvi pristopov.

Sledi **druga faza**, v kateri bančna skupina formalno vloži prošnjo za odobritev uporabe naprednih pristopov (Formal application).

Nadzornik na konsolidirani ravni v tem koraku presodi, ali je prošnja popolna in pravilno vložena in opredeli morebitne dodatne informacije, ki jih mora nadzornikom zagotoviti bančna skupina.

Če je prošnja popolna, torej vsebuje vse potrebne informacije, mora obvestiti ostale vpletene nadzornike o tem in objaviti začetek šestmesečnega obdobja v katerem morajo družno priti do odločitve.

Tretja faza je faza ocenjevanja modelov uporabe naprednih pristopov (Model assessment)

Nadzornik na konsolidirani ravni v tej fazi :

- Vodi postopek ocenjevanja centraliziranih modelov, ki se torej implementirajo na ravni skupine in nekaterih lokalnih modelov (v dogovoru z nacionalnimi nadzorniki držav gostiteljic) in ocenjuje centralizirane postopke upravljanja s tveganji ter vlogo uprave v teh procesih,
- ocenjuje primernost modelov s testi uporabe (Use Tests),
- ocenjuje in sporoča napredek v potopku odobritve uporabe naprednih pristopov in morebitna odstopanja od terminskega načrta procesa odobritve, pripravljenega v prvi fazi.

Nadzornik države gostiteljice v tej fazi:

- Ocenjuje modele, ki se implementirajo zgolj lokalno in lokalne postopke upravljanja s tveganji,
- ocenjuje primernost modelov s testi uporabe (Use Tests),
- sporoča nadzorniku na konsolidirani ravni svoj napredek v procesu ocenjevanja, pomembnejše ugotovitve v zvezi z ocenjevanjem modelov.

V **četrti fazi** (Decision) nadzorniki na podlagi ocen modelov in ugotovitev sprejmejo odločitev in se sporazumejo tudi o morebitnih dodatnih pogojih, ki naj bodo izpolnjeni ob odobritvi ter določijo časovni okvir, v katerem naj se odobreni pritopi implementirajo. Nadzornik na konsolidirani ravni mora pripraviti dokument, v katerem je končna odločitev natančno obrazložena in utemeljena.

Sledi **peta faza** (Implementation), v kateri so nadzorniki zadolženi za spremljanje in ocenjevanje implementacije odobrenih pristopov v skladu z nacionalno zakonodajo.

V **šesti fazi** (On-going review) so nadzorniki odgovorni za kontinuirano ocenjevanje primernosti implementiranih modelov v okviru drugega stebra Basla II.

Odgovornost za organizacijo in koordinacijo postopka odobritve nosi nadzornik na konsolidirani ravni in je ne more preložiti na katerega izmed nacionalnih (gostiteljskih) nadzornikov, razen nekaterih nalog na operativnem nivoju. V primeru, da se nadzorniki v šestih mesecih od

formalno vložene prošnje ne morejo sporazumeti, odločitev sprejme nadzornik na konsolidirani ravni.